

Biblioteka AURA, knjiga 1
Urednik: Svemir Pavić

Izbor pjesama:
Ivan Martinac, Svemir Pavić

Nakladnik: LOGOS, Split
1997

Ivan Martinac: LJUBAV I NIŠTA
Izabrane pjesme 1962-1992.

Ljubi i
Ivan

u Splitu, na Cvjetnici
23. ožujka 1997.

Ljubi se dopada nekome dopada se nekome!

LJUBAV I NIŠTA

Kad bih imao dar proricanja
i znao sva otajstva
i sve znanje;
i kad bih imao svu vjeru
da bih i gore premještao,
a ljubavi ne bih imao,
bio bih ništa.

1 Kor 13,2

ELIPSE

Izdavač: Matica srpska, Novi Sad
Biblioteka prva zbirka (30)
Tiskano u rujnu 1962.

Šesta pjesma

U škrinji ženskog mesa zbiti
sebe... a niotkud zraka... svježe
kapi niti rose... ruku meku steže
meko mrsje. i miris znoja mirisna u prste skriti

brizganja briz
i ugriz biti
bokove i njedra sliti
briz

u vrelu rumen
mekotom dlana
a zapreka slana
i gipka... ptičjeg paperja grumen

piti
između dojki... iz pupka
šećerni otrov lupka
pod kožom... kljun prisloni na mlaz i zašto kriti

u duši klovnove stida
cmilit i čekat na listopad
i čekat... a zašto... i čekat na pogrbljen slad
a zašto... kad oko trnom skorup velova skida

oko trnom
iščililo lance
jelen vitorog planinu i klance
projahao srnom

u škrinji ženskog mesa zbiti sebe
groznica pelud stresa... ružo krijesa
odgrni nas... i budi korak nježnosti na oltar i svetog bijesa
od mlijeka i krvi hljebe

ALVEOLE

Izdavač: Općinska konferencija saveza omladine, Split
Biblioteka Vidika, knjiga 7
Tiskano u prosincu 1968.

Prvo povečerje

Ležali smo u mraku i ovako pričali
Rekao sam
Večeras vrijeme ne preskače
preko zida plamen polja
niti planina u noći živi uobičajenim životom
koštane ruke svjetlosti lete po zraku
kao po ćilimu iz stare bajke
koštane ruke mrtvih siromaha
I još sam rekao
Mjesec je ugašen crni trâk tame
zvijezde su pale u ponore slame
(sitne suhe pokošene)
samo neke krupne ptice svjetlom orošene
gledaju na me
kao kosa vukodlaka
I još sam rekao
Oh
da mi je izići
pripovijedati o starim balkonima
o drvenim podovima
o verandama preko mora
o bojama šizofrenika
i o Italiji
A on je rekao
Ni oči ti ne bismo vidjeli*
I još je rekao
Krmača ti grob iskopala*
I oni su rekli
Plamen polje ima 17 obrazina
na istom licu
I još su rekli
Lele što je ovo crno vampirište
(crni vampir na putu)
I još su rekli
Plamen polje ne treba ti kiše
Leševi te znojem natopiše
Rekao sam
Nebo je ovdje sivo
polja zeleno žuta
kuće crvene
i iznad svega je kamen
i ispod svega je kamen
gaziš po kamenu

suhom beživotnom kamenu
i čuješ ojkanje
iz kamena onih grkljana
presađenih u tuđe krajeve
i čuješ popijevku
izgubljenih s ruba šume
usred noći bez mjeseca
i čuješ molitvu
bezočnu i bezobličnu
kao krvoliptanje
I još sam rekao
Kada bih je mogao preskočiti
(kada bih je mogao zaboraviti)

* vojničke

Treće povečerje

Ležali smo u mraku i ovako pričali
Rekao sam
Ležite kao snoplje u lipanjskoj noći
svi vi koji ste prošli kroz prvu neznatnu bitku
duša vam je gluha
grlo suho
ležite kao snoplje u lipanjskoj noći
I još sam rekao
Ležite kao snoplje u lipanjskoj noći
niz noge vam rosa teče
niz ruke se vatra slijeva
ležite kao snoplje u lipanjskoj noći
I još sam rekao
Ruža noći raste iz kutije mozga
iz očiju zvijeri
ružičice noći raste iz kutije mozga
iz utrobe zvijeri
ružičice noći raste iz kutije mozga
iz poljupca zvijeri
ružičice noći raste iz poljupca zvijeri
I on je rekao
Klupko smrti se mota
dno je stid i sramota*
I još je rekao
Ona voli lutke djecu pse i mačke*
I oni su rekli
Ako netko ljubi Sabriju
to je Azizi
ako netko ljubi Sabriju
to je Abazi
ako netko ljubi Sabriju
to je Gedžo
Sabrija je kurva
I još su rekli
Ako netko ljubi naše žene na Murteru
to je Imre
ako netko ljubi naše žene iz Kneževih Vinograda
to je Imre
Imre je kurvar
I još su rekli
Šišaju li kod vas kokoši
da doje piliće
Rekao sam

Prokleti bili u lipanjskoj noći
moja smrt je vaše rođenje
prokleti bili u lipanjskoj noći
vaša smrt je moje rođenje
prokleti bili u lipanjskoj noći
(prokleti bili u lipanjskoj noći)
I još sam rekao
Spava mi se kao krvniku

* Tin Ujević: Jutro nevolje i stida / Čari žene

Na mrtvoj straži

Ljepoto
kako se zoveš uz rijeku
koju čovjek ne može svladati
(Komarci krupni kao golubovi
bodu nas u oči
na obali velike vode)
Cijeli pejzaž obojen niskim grmljem
nije obećavao ništa ljepše
od onoga što smo očekivali
ništa veličanstvenije

Rekli su nam
Radit ćete kao robovi
dok ne prestane vjetar
radit ćete s drvom i čelikom
po mrazu i noći
dok ne prestane vjetar
a onda ćete otići
(Oko nas je kružio vjetar
kao nevidljiva zvijer)

Zatim su nas odveli u polje
(uopće mnogo smo putovali)
u polje posijano umornim granatama
od jučer
isprevtano životinjama što žive pod zemljom
slijepim stanarima podmuklih dubina
(Iza nas su ostale brazgotine u zemlji
ugarci nesreće vosak života)

Rekli su nam
Ta pustinja ne može biti zemlja kruha
To drvo ne može biti maslina
iz male priče
što nagrađuje svetim uljem trud čovjekov
I tako
svakog dana do pojasa u prašini
svakog dana pod slapom sumporne vode
oko nas
ispod nas
ista sumporna voda svakog dana iznad nas
kao utroba gavrana
(Doista smo se napatili)

Prašina pada na usne vojnika
vrela prašina za vrat u ruke
kao da su svijet i sunce žuto zrno
užarena pijeska na jeziku
Prašina pada na usne vojnika
prikliještena znojem obrubljena zorom
kao da su svijet i sunce žuto zrno
ludi san pod borom
pod jedinim borom u sredini kruga
(sjeme srca na jeziku)

Sâm sam
uz more pod brijegom
Do nove šume iz pustinje posta
izlaska nema
uz more pod brijegom
samo panj do panja
moje tijelo vidi
nepregledno jato
pustinjskih ptica
visoko u zraku
Izlaska nema
za čovjeka u mraku
za pticu iz vode
Suludo vrijeme hara na kraku
suluda sunca
sjekira smrti
pod štitom rugobe

(Rugobo
kako se zoveš uz rijeku
koju čovjek ne može svladati)

Varko varke
u rastu biljke
na licu djeteta
varko varke
božanska bijedo

(Na mrtvoj smo straži pred kazanom ljepote
u rovu što miriše na barut i zlato)

Prizor s juga

Oko te žene
iako sumorno
ima svoje svjetlo
njezina rukavica
mrtva umorna
ima svoje svjetlo
i cijela ta žena
iako smrtna
žena za stolom
ima svoje svjetlo
I njeno oko
i sama ta žena
sama za stolom
imaju svoje svjetlo
Svaka žena ima svoje svjetlo
(prizor s juga)
u srcu patuljka podzemlja
(plavetnilo ljubavi)
Dok ona sjedi
njeno tijelo
ima svoje svjetlo
Dok ona sjedi
ima svoje svjetlo
I njena kosa
crna
cjelovita
ima svoje svjetlo
Njena kosa
i njeno tijelo
crno cjelovito
imaju svoje svjetlo
Svaka žena ima svoje svjetlo
(prizor s juga)
u srcu patuljka podzemlja
(plavetnilo ljubavi)

PATMOS

Izdavač: Matica hrvatska, Split
Biblioteka suvremenih pisaca (35)
Tiskano u srpnju 1970.

Genesis XIX, varijacije

23. A kada sunce ogranu po zemlji
Lot dođe u Segor
(Segor se sjajio na oporu suncu
kao krov od zlata u praskozorje
dok je kasno ljeto voskom natopljeno
navlačilo miris pelina i plača)
24. Tada pusti Gospodin na Sodomu i Gomoru
od Gospodina s neba dažd od sumpora i ognja
25. I zatre one gradove i svu onu ravan
i sve ljude u gradovima i raslinje zemaljsko
26. A žena Lotova i zetovi Lotovi
ne osvrnuše se prema Sodomi
te postaše slan kamen
27. A Lot i kćeri Lotove osvrnuše se
i pogledaše prema mjestu odakle su došli
28. I vidješe Sodomu i Gomoru
i sav okoliš one ravni
i nasmijaše se:
a to se dizaše dim od zemlje kao dim iz peći...

Kruh i vino

Idi i kupi janje i zdjelu gorkog zelja i ražanj u šumi isijeci
Idi i kupi janje i kupi zelja i kupi ulja i kupi soli i kupi kruha
za 13 ljudi

Večeras je pokladna svečanost za Martu i Mariju
za Andriju i Šimuna za Petra i Petrovu djecu

(Večeras plače Rahela za svojim prvorođenim djetetom)
Idi i kupi janje i kupi zelja i kupi ulja i kupi soli i kupi vina
za 13 ljudi

Ecclesiastes II, varijacije

14. Mudracu su oči iznad glave
a bezumni hoda svjetlom
Ja znam da obojicu stiže ista kob
15. Ipak
(rekoh u sebi)
lako moja sudbina nije ljepša od njegove
ja ću žudjeti za mudrošću
I rekoh u srcu svom
Zar je to taština
16. Vječnu uspomenu imamo i ja i on
Ni mene ni njega
neće prekriti zaborav
17. Zato i zavoljeh život
jer mi se učini nužnim
sve što se zbiva pod suncem
18. Zavoljeh sve plodove ruku svojih
za koje sam se trudio
sve plodove što ih ostavljam svome nasljedniku
19. Moj nasljednik nije ni mudar ni lud
On je gospodar malog zgoditka u koji uložih
svu svoju muku i mudrost pod suncem
20. I stao sam se u mislima svojim radovati
21. Jer čovjek se trudi mudro
i umješno i uspješno
da bi sve ostavio nekome
koji će se oko toga više ili manje truditi
Zar je to taština ili možda nevolja
22. Čovjeku su doista plaćeni
svi njegovi napori
što ih je pod suncem proživio
23. I svi su njegovi dani uistinu veseli
poslovi su mu prepuni radosti
Čak ni noću ne miruje srce njegovo
24. Čovjek ima drugu sreću
osim jela i pića
i drugo zadovoljstvo osim svoga posla
(vidim da to nije dar božje ruke)
25. Jer on je sit i zadovoljan mimo njega
26. I mudrost i spoznaju i radost
on posjeduje mimo njegove volje
A kada griješi razbacujući i razbijajući
griješi po sebi a ne po njemu
(Niti je to taština niti muka duhu)

AURA

Izdavač: Nakladni zavod Marko Marulić, Split
Edicija suvremeni pisci (7)
Tiskano u lipnju 1975.

Sjećanje na M.

Uspomene

same

ne znače ništa

Tek kad postanu krv u nama

pogled

kretnja

kad postanu bezimene

i kad ih je nemoguće razlikovati od nas samih

tada se može dogoditi

da se

(u vrlo rijetkim trenutcima)

iz sredine tih uspomena

uzdigne prva riječ stiha

Je regarde le jour venir parmi les pierres

Tu es seule dans sa blancheur vêtue de noir

Prestala je kiša

Svanulo je

Čovjek može ispričati cio svoj život

ako opiše sva vrata koja je otvorio i koja je zatvorio

Sjaj zlata spaja mjesec i sunce

dok žena pjeva

Boogie Blues

Boogie Blues

A woman alone with the blues

The ballad of all the sad young men

Mi nećemo i ne možemo zauvijek živjeti zajedno

a nekad kao i nikad

opet je samo nikad

Prvo pismo

Prijatelju
Iako te jedva poznajem
prisvojih sebi pravo pisati
o ljubavi
(o jednoj staroj i tuđoj ljubavi)
jer svi ti pojedinačni izrazi ljubavi
vraćaju se ljubavi koja ih je stvorila
- Običan nedjeljni susret
- Moj mir njezina čežnja zašto?
- Obratno zašto?
- Kraj
Upravo čitam
Most svetog kralja Louisa
Jedanaest je sati i četrdeset devet minuta
Nikad dovoljno žalosti

Drugo pismo

Vidio sam početak i svršetak
Sliku i slavu božju
OH MAMMY
Ura na zvoniku odbila je deset kada je stao na svoju sjenu
Ona je plakala
reče
Vjerujte ona je plakala
reče
Niz one istočne stube silažahu ljudi
puni dobre volje kao zrak na zemlju
(Vi ćete uskoro biti lukav trgovac)

Treće pismo
(iz kuhinje mirišu jabuke)

Noć je
Bilo je i krupe i snijega u krupnim pahuljama
A sada
U kutu sobe crveni se cvijeće
(iz kuhinje mirišu jabuke)
ABADDON
1. The place of the lost souls
2. The angel of this place
Je si li ikada imao u rukama Saroyanova
Rock Wagrama
Cijelog života
sve što čovjek učini
čini mu se da je to prije učinio
Vazda ljubi ista usta
grli istu ženu
gleda iste oči
koje mu neće odati svoju tajnu
Ako u trideset trećoj godini potkraj rujna
vozeći stara kola kroz New Mexico
stigne u podne u Montoyu
on je već prije
u podne
bio u Montoyi
i ako se tamo za trenutak zaustavi
da stane pokraj puta pogleda uokolo prošeće sjedne i jede
sve je on to već prije proživio

Sedmo pismo

Ti si mali svjetionik što još uvijek svijetli
usprkos strahu od vlastitih čuvara
koji pale dinamit
misleći na obalu

Osmo pismo

Oprosti
Ja ne vidim ono što ti se pričinja

Majakovski

Mrtav Majakovski
leži
u
Savezu Pisaca
okrenut zidu kao da spava

Mrtav Majakovski
leži
na kratkom odru
potkovanih cipela
prekriven plavom meksičkom maramom

Na licu mu je prizor iz neke dječje knjige

Neuručeno pismo

za T.P.M.

Južina je
Zrakom jesen sjaji a ti brojiš sate
Nemaš pravo
Moraš poput drugih
(makar i najnižih)
opet biti tamo gdje jednom već si bio
da bi bio do kraja
Čiope lunjaju nebom snujuć prenoćište
a misao za mjeru
biva kamen
ili kost u mjestu
IZDRŽATI SVE JE
Pretposljednog dana
dokazat ćeš i ti
da uzalud nisi
kažnjen ovim svijetom

Irena

za M.B.

Netko stiže
Vrtna vrata stružu
Irena
Pregršt dima
Kao u snu

Sat pod morem

za T.S.

Hvala ti mašto!
Otkako si došla
uistinu shvatih
Smrt nije toliko složena koliko smo mi zaboravljivi

Lišće

za J.K.

Nema ni žalosti
ni radosti
u lišću

Nedovršeni sonet

za M.T.

.....
.....
.....
.....

Nikakove snage ja više ne ćutim
dok trunu ostatci umornoga broda
pokraj ovog mora što uspravno hoda
o bolesti svojoj mogu tek da šutim

Vrijeme se skriva u razumnu retku
Narav mu još nitko upoznao nije
..... iscrpiše se dani

Početak će tražit u sretnu svršetku
.....
izgubljeni spomen što pustinju hrani

Jedanaesti list

Posljednji put promatrajući brda i doline
u društvu najmlađeg unuka
ona napokon posta svjesna svojega duševnog stanja
Metnuvši težak kamen u džep
zagazi u rijeku
s prikladne strane
misleći
valjda
o ušću
o tragediji
ili o pjesmi buđenja
koju će netko treći napisati
Mužu je ostavila
poruku
Moja želja da smrću ne budem odvojena od sebe
nije bolest
niti je moja čežnja za uskrsnućem
plod moje osamljenosti
I još je dodala
Svi imamo u glavi
majušno mjesto
ne veće od shillinga
što nam ostaje neprozirno

Trinaesti list

Netko se udavi vinom
Netko koricom naranče
Netko umre od mača
Netko od ružina trna
Svatko
Samo jednom
Od sebe se otme
Na najprikladniji način

Obračun za studeni

- 1.XI. 2 kg crnog kruha
1 kg kupusa
3 kg krumpira
Ručak u menzi
- 2.XI. Sapun za umivanje
Pretplata za radio
Buket cvijeća za grob
Ručak u menzi
- 3.XI. 1 kg šećera (kristal)
1 litra ulja (zvijezda)
1 kg crnog kruha
Ručak u menzi
- 4.XI. Voda za listopad
Stan smeće i zemljište
Ručak u menzi
- 5.XI. 1 kutija patine
1 žarulja za zahod
Ručak u menzi
- 6.XI. Ručak u menzi
- 7.XI. Ručak u menzi
- 8.XI. 1 kg soli
1 kg šećera
1 kg kapule
2 kg crnog kruha
Ručak u menzi
- 9.XI. Ručak u menzi
- 10.XI. 1 kg blitve
Ručak u menzi
- 11.XI. 1 kg crnog kruha
Ručak u menzi
- 12.XI. Toaletni papir (2 komada)
2 recepta
Ručak u menzi
- 13.XI. 2 kg crnog kruha
5 limuna
Ručak u menzi
- 14.XI. Ručak u menzi
- 15.XI. Ručak u menzi
- 16.XI. Kesica voćnog čaja
Kišobran
Čišćenje kaputa
Ručak u menzi
- 17.XI. 1 kg kupusa

- 1 kg blitve
Ručak u menzi
18.XI. Struja za listopad (stan)
Struja za listopad (stubište)
Ručak u menzi
19.XI. Ručak u menzi
20.XI. 1 kg crnog kruha
1 šterika
3 kg krumpira
Ručak u menzi
21.XI. Ručak u menzi
22.XI. Ručak u menzi
23.XI. 1 kg kruha (polubijelog)
2 para kobasica
1 kg sira
Ručak u menzi
24.XI. 1 kg kruha
1 litra ulja (zvijezda)
6 jaja
Ručak u menzi
25.XI. 2 kg kupusa
3 naranče
Ručak u menzi
26.XI. 1 kg blitve
Ručak u menzi
27.XI. 4 recepta
Ručak u menzi
28.XI. Ručak u menzi
29.XI. Ručak u menzi
30.XI. Ručak u menzi

REKAPITULACIJA TROŠKOVA ZA STUDENI

Od ukupnog iznosa
odnosi se
na hranu
65%
a na ostalo 35%

Lovrinac

Ovdje počiva Jakov M. pokojnog Marka
Rođen 30.IV. 1897.
Umro 24.V. 1967.
Laka mu zemlja

Čempresi
Pasji glas u zraku
Daljine stvarne daljine
A zatim
Više se ne bojim prekrasnih sati
(Hvala na pitanju Jack)

Ovdje počiva Jakov M.
pokojnog Marka umrlog 1904.
i pokojne Stane umrle 1931.
SLUŠAJ!!!
Margareta u Portobellu
Makovi ružičasti makovi
Čežnje toliko drukčije
Još jednom noć

Očni mi se kapci spustiše do ruba
Uđi uđi samo
U zraku ne možeš biti pokopan
(Ljudi su tako osjetljivi)

U znaku ribe

Autoportret
Toledo
Čempresi
Uskršnuće
Lutka
Rođenje
Laokon
Fray Hortensio Felix de Paravicino
(Museum of Fine Arts Boston Massachusetts)
Glava djevojke
Bat-Šeba
Djevojka
Kod svodilje
Švelja
Žena u plavom
Sjedeći akt
(Ludi i lijepi Korzikanac Amadeo Modigliani)
Un foglio dal libro della città
Tempo variabile
I oni navaljivahu govoreći
Ostani s nama jer dan je na izmaku
(Krist u Emausu)
Veronika
Veronikin rubac
Katedrala u plavom
Zvezdano nebo u plavom
Krist na križu u plavom
Posljednja večera
(Forma senza forma e colore senza colore)
Atelier
Željezna krinka
Maria Magdalena
Riba
Anđeo iz Laodiceje
Pismo
Smiješni hrvatski kralj

Smrt

Postoji li izgubljeno vrijeme
odvratnije od ovog proljeća
i dug veo poput blistavog lahora Caddy Caddy
moje svjedočanstvo nije istinito

Pričinja mi se kao da stvarno nisam rođen
o moja ljubavi
Tko će biti spreman da na sebe primi
u duši bol za mrtvacima

Ti koji mokriš moju glavnu i kuću povišena korijena
ova zelena boja što znači ravnicu
poginut će na križu

Samo te onaj može tražiti koji te je već našao

Jutro niz Bojanu otječe
iz dubine vrtoglave pustinje
Ilovača pada sve mekše
Vrijeme se neće promijeniti

Glas ptice bio je glas pristanka
Nek mi iznajme dakle taj grob
kao blještavo bijeli snijeg
pod slabom i mirnom svjetlošću

On se rastaje od žive žene
napušten od sviju
Ma ne tako je lijep reče ona smijući se
To je povijest o otetaj i zamijenjenoj princezi

Mi smo se već sporazumjeli
Moje je vrijeme uvjetovano mojom krvlju
Oh kada bih samo mogla biti mrtva

Ako nam se odjednom prohtje
vidjeti one koje smo nekad sreli
zar ćemo ih naći ostarjele

Ono što voliš nitko ti ne može oduzeti
Ono što voliš ostaje
Ostalo je šljaka

POHVALE

Izdavač: Izdavački centar, Split
Tiskano u lipnju 1981.

VENECIJANSKA PJESMA

Roberta Browninga

Ezri Poundu

Agostino

Jacopo

Duccio

Sandro

Sordello

i Pernella concubina

što ljubljaše ih svih

krenuše

1265.

oko 7 sati

niz opasnu strminu

a zatim Rimskom cestom za Freiburg

gdje glatka lica obitavaše Aliénor d'Aquitaine

milosnica trubadura

i njezin vjerni paž

ukrašenih rukava

usred puste

bjelokosne

dvorane

(Le donne e i cavalieri)

Zvonkim glasom

Sordello pjevaše o Mantovi

O bliskosti što putuje vodom kao tigar kroz džunglu

O srebrnim kljunovima ptica

O vršku tornja

O bijedi

O porazu

O strahu

O čipki života nakon smrti

Bijaše srpanj

(Praznici za sveučilištarce)

Cedrovi mirisahu na mladu koševinu

i pocakljeno grožđe

Nježan zvuk

zibaše uzduh

dok Sordello pjevaše o Mantovi

Oh Sordello

Oh Jo Tyson

Oh Elizabeth

Cvrčci pričaju koješta
o slapovima što nadvisuju vlastiti šum
o strujanju morske pjene
o četvrtastoj brazdi
o hodu unatrag
o kmetovima
o slobodi
(Vinculo liberatus libertate se liberavit)

Sjaje se mrlje ravnice pod kotačima kola
dok orao guta novčić
provansalskog bola obredni orah
i nikad nije bilo ovakve pustolovine
plavobijele
modrosive
grimiznoljubičaste
kao što je ova na koju te pozivam
Prijatelju
Moje se kćeri podaju poglavaru sela
uvelike uživajući
a mene optužuju za pakost i sućut
iako je sve sućut
i svatko se otima za nju
kao za uvaljanu pljevu
SLUŠAJ
Ukoliko umrem
odnijet ću sve sa sobom
a oni drugi
manje-više nerazumni
počet će ispočetka

CAMDENSKA PJESMA
Walta Whitmana
Giuseppeu Ungarettiu

Iako ponekad nadjačan silovitošću strave
žestinom svojeglavom i vedrom
vezah svoja čuvstva
vlatima trave
jer ona brže raste nego što kosac kosi
Sve je dobro
Dobro je kada orač kaska za plugom
kada je stol prostrt
žito zrelo
barut suh i sačuvan
Dobro je što trpljenjem ne mogu dotaknuti tišinu vrta
opustošiti beskrajnost
i sebe prestići
Sve je dobro
Majmuni moje mladosti
skakuću po kruškinu lišću
oponašajući bespomoćna glumca
koji je tek tako
jedinstvenim svojstvom što ga imaju siromasi
krasnoslovio pjesme iz 1328.

Al porto
il battello si posa

Goniči liježu na šarene ponjave
pospani nakon napornih hajki
Mrazna je vrlet ostala iza njih
Medvjede rebro
Krletka bajki
Izišavši iz opsega stoljetna hrasta
oni čute zlo i krepost
mrvice obilja
Čudoredna braćo s čizmama od sedam milja
Ja sam onaj Walt Whitman
Walt Whitman visok
šesnaestinu stope

BERLINSKA PJESMA

Georga Heyma

Renéu Charu

Gotovo nezamjetljiv
udišem izvanjski muk
izdišem unutarnji
misleći pri tome
kako će već sutra
ili prekosutra
nečija nenavist
dovršiti ovu priču koju sam započeo
i kako poslije mene neće ostati ništa
Uboga stvar

Konji natovareni gipsanim poprsjima
prelaze rijeku Havel
Krijesnice pršte
Jabučnjak iskri dolinom
Jedan
posve sitni i smiješni
Filip August
iskače
iz tintarnice
hvaleći
ritam
pokret
igru
Neiscrpno boštvo romaničkog pletera

Četrnaest je tjedana minulo od one užasne studeni
a čavke iz ulice Weihburg
još nadlijeću dimnjak zgrade
što kolijevkom bune često je nazivah
katkad domovinom

Uzimam nož
Oklijevajući režem grudu blata
unaprijed razočaran onim što ću naći
kad gle:
Pod sječivom izlijeće leptir
s čudesnom pjegom od živih dragulja

BALTIMORSKA PJESMA

Edgara Allana Poea

Isidoru Lucienu Ducasseu

Toga jutra stajah sam u kutu sobe
kao i uvijek predan neobičnoj čežnji
tako da jedva začuh glasni zov nad glavom
Edgar Allan
Edgar Allan
Toga jutra stajah sam u kutu sobe
rasplićući mrežu malih šumskih vila
a taj svat mi priđe
nečujno
u smeđem kišnom ogrtaču
govoreći
jedanput
okreni ključ jedanput
i svaki će ugarak iz krušne peći
odgovor znati na postavljeno pitanje
Pomislih
kako je tiho
neprotumačivo tiho
kanda je i on tu
odziv mojeg vida
sve bljeđi
i bljeđi
Đavo kobni pokus primicaše međi
Dok ti čekaš
reče
Prevratnička garda trampni dvorsko smeće
sudeći da vrijeme pogodno je za to

LONDONSKA PJESMA

Williama Blakea

Charlesu Baudelaireu

Lutalac
Tamnoput
Stasit
stiže na poluotok
sanjajući korov
kraljičinu svitu
jamstvo i kreč

Harriet i Mary
i Emilia Williams
nađoše svoj odar pod atlantskim valom
Pogibeljne plovidbe
i mnoga mora
ostadoše za njim
U džepu mu bijaše oda grčkoj urni

O Wind
If Winter comes can Spring be far behind?

Zaboravio je zvižduk divljih kovitlaca
Zastave i užad isprskane solju
Portugalske škune
Mletačka vesla
Plamenac Kartage
Vitlo i čekrk

Zaboravio je čamce tegljače jedara
Istetoviranu čeljad na niskom keju
Pustolove
Podčasnike uz kvadrant i sekstant
Pramčani ležaj
nepojmljivo tvrd

Iz britanskih magli
izvedoše ga drugari
šepavi lord George i Trelawny
Sretoše ga opet na ligurijskom žalu
smrskane lubanje
iščupana srca

Spuštao je sidro

hrptenicom dúge
prisluškujući dah
što zamire u njoj

VIZNARSKA PJESMA

Federica García Lorce

Branku Miljkoviću

Zima je prošlost
Bez ikakve sjete
pupaju grane gloga
Posvuda
kopni snijeg

Sveti Mihovil
anđeo zemunicā
pretače plavet
u sud saete
siguiriyē
malagueñe
Juan Rúiz
nimalo zbunjen
uspravljen motri
na Fuentevaqueros

Oružnici oštre već oštre mačeve

Vicente
rubom srpa uvis podiže čašu
a ja mu nazdravljam sretan
iako sasma svjestan
da nitko poslije mene
razumjeti neće
hirovitost ruža
maslinik u cvatu
Iz daljine čujem
jednostavan
prisan
ciganski osmerac

Irena zatvara prozor
Miguel Mejías o raskoši zbori
Dámaso razvezuje vreće ispunjene zrakom
s Diegovih slika

AMHERSTSKA PJESMA

Emily Dickinson

Aleksandru Aleksandroviču Bloku

Koze otpuhuju maslačak
brsteći grmlje na starinski način
mlako
monotono
Djevojčice dlanom dodiruju grudi usta trbuh
uz korijen riječi stiskajući krošnju jučerašnjeg stiha
O tanka frulo!
Unatoč svemu
ili možda ipak
Sijeda mi kosa prerasta u šipak
prepun jarke krvi i sićušne slatkoće

PETROGRADSKA PJESMA
Aleksandra Aleksandroviča Bloka
Dylanu Thomasu

Uistinu brižna starica prinosi svoj svežanj drva
lomači Giordana na Campo dei Fiori
Cino da Pistoia
bolestan i prezren
umire u Cannori
a posve unutra
nagnuti u stranu
naizgled zbog mučnine
Marina i Sergej ostavljaju za sobom
kilogram prosa
nešto srebrnine
uvlačeći glavu u klizavu omču kao pod jastuk
Al svejedno
Dječačka je to sjen

PARIŠKA PJESMA
grofa od Lautréamonta
Williamu Butleru Yeatsu

Poražena vojska
posrćuć planinom
pronalazi spokojstvo
u klupku koraka
ne mareći više
za prkos i čast

Pobjednici
ištuć opstojnost u sablasnoj šaci
raznose trupla bivših protivnika
bezimeno meso
kroz drač i kupinu

I sve se čini čistim
I preslica u rijeci
I presahli zdenci
Kao prije deset tisućljeća

MARSEJSKA PJESMA

Arthur Rimbaud

Fernandu Pessoa

Sjedim i gledam slatki smiraj sunca
Avetinjski brijest
Naslonjen na kamen obiteljske kuće
oslušujem pomno koračanje straže
oprezan šapat trgovaca suknom
Jedan svećenik
i jedan vinogradar
žure u posjet
pozdravljajući usput
Laku noć
Zdravi bili i laku noć
Uza me
krupan seljak pognutih ramena
budalasto se smiješi

VAL-MONTSKA PJESMA

Rainera Marie Rilkea

nepoznatom pjesniku

Zašto se
dakle
jagmimo za prostor
između žrtvenika i žrtve
trenutak jedva razumljiv
ako ne stoga
što nam je u najbližem srodstvu
ovaj vrč
i ova voćka
i što smo samo jednom
i nikad više
BITI
To nije prednost
A ipak
Zdušno smo se skrili pod koru slastica
kao Etrušćanin pod božje krilo

ZAGREBAČKA PJESMA

Augustina Ujevića

nepoznatoj ženi

Djevo dostojna svake hvale
Sestro plemenita soja
I ushit
nadomak cilju
Krov pod injem
Prosac
I mudrost
peteljka ploda
Šljukino jaje
Beščutni kruh
I moj gospodar moja korist
Izdanak hvoje nad zamrznutim jezerom
I deblo
I bršljan što uspinje se uza nj
I lovor što priprostu krčmu svojim viteštvom kiti
I brnistra osuta rojem
I pozdrav
zalutalo zrno
I ratnik s plavim lišćem na kacigi
*Jedno mu je oko modro drugo crno
a u njima bliješti vosak visoke svijeće
Plamen povijen prema tlu*
I savjest
besprizivni lovac
I mačke od pozlaćene bronce
Porculanski psi
I usne što zakopčavaju grlo
I riječi što nas naprečac otkrivaju
I pjesnik što poklanja prsten
čudeći se crti neba iznad zemlje
I jadnica Ana
I Jeanne Duval
s buketom cvijeća uz grob Gautiera
I lugar što šeta kroz Montsouris
I žeđ
I hrabrost
potporučnička vrlina
I slučaj
I sudbina
Sve počinje i sve okončava skupnim ishodištem
Blago onom

koji vidi da je na kraju snaga
Napustit će ovaj svijet bez imalo zlobe
kao čvorak jato
putnik stranputicu

PISMA TEOFILU

Izdavač: Katedralni župni ured, Split
Biblioteka Buvina, knjiga 4
Tiskano u travnju 1985.

O MARIJI, SMRTI MARIJINOJ
I MNOGIM KIŠAMA ŠTO SU OD TADA PALE

Dragi Teofile,
Bio je petak, prvi petak nakon uštapa u mjesecu travnju
i sve su ceste u Judeji bile prekrivene injem
i nitko od nas još nije znao da ono što je stvoreno
ne može biti srušeno
ali On je znao, i prije i tada na Lubanjištu
i nagnuvši malko glavu reče:
Ženo, evo ti sina!
i meni reče: Evo ti majke!
i uto se razdrije Nebo,
odozgor dodolje i po sredini,
ne ovaj vidljivi prevjes što ga zovemo nebom,
nego ono Nebo - Nebo neba, košulja Boga, Teofile
U prvi mah svijet zgrnut na ovaj prizor bijaše zbunjen
i mnogi se htjedoše nagledati mučnine i užasa prizora
i mnogi od nazočnih povikaše: Uistinu, to ga Ilija zove!
i mnogi se smijahu govoreći: Ilija ga zove!
no poslije nekog vremena
smijeh im se osušio kao lončarsko brašno
i svi se, počevši od najgrlatijih, umiriše i razidoše
i mi se teška srca iz prikrajka izvukosmo
i razidosmo
a kad nastade večer
jedan od uglednijih vijećnika imenom Josip,
čovjek čestit i pravedan, pristupi Pilatu
i zaiska mrtvo tijelo
i dobi tijelo
i povi ga čistim platnom
i položi u grob izduben u stijeni
i dokotrlja velik kamen na grobna vrata
Primicala se ponoć
i Priprava se izmicala u ime subote
u kojoj nitko nije svetkovao, nitko počinuo
a po suboti, o izlasku sunčevu, dođosmo
(i učenici i žene koje su ga ljubile)
i vidjesmo mladića u bijeloj haljini
i još jednog u blistavobijeloj haljini
i odmaknut kamen
i reče nam mladić u blistavoj haljini:
Njega tražite?
Nije ovdje!
Izišao vam je u susret!

I doista, opazismo povoj i ubruse gdje leže
a On se već ukazao dvojici dok su išli u selo
a potom svima skupa, oko devete ure, u Nikodemovu vrtu
i pruži dlan, tamo u vrtu, i reče: Djeco, imate li šta za prismok?
i mi mu dadosmo komad pečene ribe
i Petar ga zapita, pokazujući prema meni: Gospodine, a što s ovim?
i On mu odgovori: Ti idi za mnom, on zna što mu je činiti!
i rasta se od nas
i bî uznesen
a ja, u onoliku čudu, jedva jedvice shvatih
da time prestaje nauk, počinje iskušenje
i bî tu Marija, Isusova majka
i od tog časa uzeh je sa sobom

Dragi Teofile,
Oprostismo se od Salome, moje majke
od Marije, sestre Lazarove
od Marije Jakovljeve
i u osvit sedamnaestog dana mjeseca svibnja
krenusmo u Kafarnaum,
u Galileju
Jeruzalem je ostao iza nas, brdo Sionsko i Ofelsko
a ispred nas, zrak se sâm od sebe dijelio ispred nas
i onaj hljepčić što smo ga ponijeli
i on se sâm od sebe dijelio i dijeleći se množio,
vječni kruh, Teofile
Hitali smo preko patuljastih polja vrijesa, zobi i konoplje
Zimzeleni čempres, kesten, jablan i jela pravili su nam sjenu
a kad god smo bili žedni iz palmına korijenja izbijala je voda
Niti sam štap upotrijebio, niti sam punio tikvice
Gledali smo kako rogači zrû pod grimiznomodrom krošnjom,
kako se pomlađuje trava, šušti trstika
Slutili smo da iznad svake rašcvale vrleti
plašljiv kozorog upire pogled u nas
I mi smo upirali pogled prâvo u podnevno sunce,
u dugu što nas je vodila bespućem do Kafarnauma,
to jest do Zebedejevih
Dragi Teofile,
Dočekalo nas je pravokutno dvorište
i svodovi i stupovi kako već slijedi
i lastavičja gnijezda ispod streha
i jelen s rojem planinskih osa između rogova
i bosonog vrtlar na kućnom pragu, Teofile
Pod smo istrli pepelom,
dotaknuli zidove svetim uljem,
obrisali prašinu s posteljâ, s kovčegâ,

s načavâ u kojima se mijesi brašno
Smjestili smo stolce oko stola i uz peć
i ona je sjela i stala presti purpurnu pređu
za svečani zastor
a ja sam stavljao neke nevažne stvari tamo gdje spadaju
premda sam poneku stavio i gdje ne spada, uglavnom,
naše su se naravi dodirivale na jednostavan način
Ona bi se sagnula da mi napuni tanjur
a kada bih pojeo napunila bi ga opet
i opet
Posjećivali su nas:
Georgius, ljubitelj hamajlija, i njegov bratić Anselmo
i onaj što je na dlanovima nosio užareno ugljeglje
i onaj koji je klesao kipove po njegovu uzoru
i Fortunat
i Ana
Posjećivali su nas:
Matej, koji je poslije napisao knjigu o preminuću
i Nikodem
i Filip, vještak u razvezivanju čvorova
i onaj što mu oca ubi munja dok zumbul je cvao
i onaj koji je imao običaj govoriti:
Neka nas Bog sačuva od svake pomrčine
i Šimun nadzornik
i mladi Marko ogrnut plaštom
Zaobilazili su nas i leopard i lisica
(Jednog sam leoparda ubio udarcem magareće čeljusti)
I mudrijaš ćuk nas je izbjegavao
Dragi Teofile,
Oko kuće su rasle kruške, šljive, breskve,
bagrem i česmina
Grožđe se sjajilo u vinogradima,
pašnjaci se sjajili,
livade mirisale na sijeno
U takvoj se ljepoti bilo teško snaći
a ipak,
mladost nam se obnavljala kao orlu, Teofile
Prolazile su jeseni i zime, ljeta i proljeća,
a jedne noći, na moju prepast,
pod prozorom se ukaza Mihovil rekavši
da ga je Krist poslao i da će Duh Utješitelj
okupiti svu braću raspršenu po svijetu uz odar Marijin
Bio je kolovoz, kočoperni kolovoz
Anđeli-svirači uznesoše mrtvački kovčeg iznad Kafarnauma
a mi se zaklesmo u svod nebeski, o Bože, kako plamti
svod nebeski, reče Šimun, i na to se razidosmo

Jedan je otišao na Istok, drugi na Zapad,
Andriju su dopali sjeverni krajevi,
a mene je privlačio Jug kao leptiricu svjetlo

Dragi Teofile,

Od tada mnoge su kiše pale

Mnogi su mrazovi uništili mnoge okućnice

Mnogi su vjetrovi razgradili mnoge nastambe pokraj Nila

Mnoga su vrela presahnula, stabla usahnula

Mnogu su njivu udružili s ljuljom u gustu šikaru

Osvrćem se u krajeve pamćenja promatrajući svoje bivše dane

Možda sve to nije istinito!

Možda je sve to istinito!

Sjećam se Gestasa, sina cara Tiberija i grčke robinje

Sjećam se Dysmasa kojemu je duša izišla iz ustiju

u obliku sitnih veriga

Sjećam se i onog, makar nerado, kojeg Filon

groznom lakoćom naziva: exactor mortis

i onog, makar nerado, koji je bez ikakve grižnje

uzviknuo: Samo hrabro i veselo naprijed!

Sjećam se onog što je svoja težačka ramena podmetnuo

pod tuđi teret

i onog što je vazmeni kalež sakrio pod halju i odnio

u Kir - Moab

Sjećam se raskrižja ceste iz Jope i ceste iz Bethela

i gavrana što mi je svakog jutra donosio polovicu kruha

Sjećam se Petrova samovoljnog tumačenja da neću umrijeti

jer da je On rekao da neću umrijeti

a On nije rekao da neću umrijeti nego: Što se to tebe tiče!

a to nije isto

Sjećam se vlastitih misli i vlastitih čuvstava, ja, Ivan,

brat vaš i suzajedničar

Vlastitim ušima osluškujem ruševno kamenje znajući

da se ne mogu vratiti njemu dok ne uđem u sebe

Treba svladati svijet

Biti onaj koji jesi

Dragi Teofile,

Najprije se ubio Juda

pa Pilat, u žalosti za prokuratorstvom

a onda su ustali neki iz sinagoge Libertinaca

i kamenovali Stjepana

pa je umro Tiberije, car

pa Kaligula, car

pa su ubili Jakova, starijeg mi brata

pa su odrubili glavu onom samotniku iz Cezareje

čije su oči ozdravile ispod križa na Golgoti

pa je umro Klaudije, car

pa su ubili Jakova mlađeg

pa Petra

pa Pavla

Prvoga strmoglaviše

drugoga razapeše naglavce

a trećem odrubiše glavu

pa je umro Neron, car

pa Galba, car

pa Oton, car

pa Vespazijan, car

pa Tit, car

pa su ubili Andriju

pa Marka

pa Mateja

pa su ubili Luku

pa Matiju

pa Bartolomeja

pa su ubili Filipa u Skitiji,

Šimuna u Perziji

pa su ubili Judu Tadeja

a Toma se skrasio kod kralja Gondofora

pokazujući svakom svoju desnu šaku

zauvijek crvenu od Isusove krvi

Dragi Teofile,

Onomad mi je pričao Apolonije iz Tijane

kako je šetajući Artemidinim perivojem

16. rujna 96. u hramu efeškom

odjednom zastao kao usred riječi

ugledavši, isprva neoštro

a potom posve oštro

uski nož u prsima Domicijana

I zaista, u taj čas,

tako mi reče Apolonije iz Tijane,

bî ubijen Titus Flavius Domitianus,

onaj isti koji me je dvaput pokušao ubiti

Otrov mu se pretvorio u zmiju

Ulje mu se ohladilo čim ga baciše u Tiber

Umro je, dakle, i Tit Flavije,

koji me je zatočio

Umro je i Nerva,

car koji me je oslobodio

i zacario se Trajan

a meni još nije do umiranja

Moram postati
i ostati
svjedokom

PISMA IZ EFEZA, I

Dragi Teofile,

Prošla je trideset i jedna godina od one srpanjske noći
pod krovom Petronija, stotnika u Sihemu samarijskom
ali moram priznati da nije prošao ni jedan jedini dan
a da pred očima nisam imao onaj prizor
kad si uspravivši tijelo povikao iza glasa:

Nitko sebi ne živi!

Nitko sebi ne umire!

Sve što se događa nekom događa se svakom!

O, kako je to bilo davno

Petronije je slavio rođenje prvorođenca,

dobri i razumni Petronije,

a mi smo razgovarali o Stefatonu, spužvonoši

o Longinu,

Klaudiji Prokuli

VITA MUTATUR, NON FINITUR

Točno je rekla Klaudija Prokula, žena Pilatova

Za kamenje što se kotrlja s visokih planina ocean je vječnost

Može li se ijedna planina oduprijeti tom trošenju?

Dragi Teofile,

Još me posjećuju ribnjaci puni oštra mirisa našeg djetinjstva,

pijetli, plamičci s kojima smo doista srasli, još me posjećuju kućice

ukrašene gorućom kupinom, grančicama palmi, borovnicā, ružā, posjećuju

me zaprege, mrazovi, popločana dvorišta u kojima se častio spomen

Što je to?

Prezir prema trajnosti?

Odustajanje?

Vrh straha?

Sjećaš li se one priče o dorskom stupu, Teofile, kako je u početku

bio drven čime je grčka duša izražavala prezir prema trajnosti

pa kako je poslije, iz straha, zamijenjen kamenim

a zatim - kitnjastim simbolima nevelika značenja

Pitam se:

Nije li malo čudno s obzirom na moju dugovječnost

da i danas pamtim takva upozorenja

i što se time postiže, tim ganućem, što se dokazuje i kome

Tonem u san, a u snu

ponovno se vraćam u onaj pusti gradić, Sihem samarijski

u one križne aleje što nam nisu značile isto

Naprotiv

Istu smo činjenicu otkrivali iz različitih pravaca

Ja sam krenuo u Jeruzalem a ti prema Arhelaidi

i tu ti se zametnuo trag

Dragi Teofile,
 Ne bih te želio zbuniti nekom nevažnom natuknicom
 iako nemam pravo da se od nje branim
 Uistinu, bio je lutalac, skitnica,
 najveći skitnica što ga je ovaj svijet ikad vidio
 Lutali smo iz grada u grad, iz sela u selo, s gore na goru
 Gore su bile njegove postaje
 Gora iskušenja
 Gora otkupljenja
 Gora preobraženja
 Gora smrti
 S njim smo prošli Galileju, Pereju, Judeju, Idumeju,
 Samariju, Feniciju, Siriju, četverovlasništvo Filipovo
 Obišli smo Kafarnaum, Korozain, Betsaidu, Betfage,
 Magdalu, Kanu, Tiberijadu, Tir, Sidon, Jerihon,
 Nain na brijegu, Nazaret, Emaus, Jeruzalem
 Rano u zoru, još za mraka
 ustali bismo i išli samotnim krajolicima
 putnici bez prtljage, puki siromasi:
 Šimun, zvani Petar, sin Jonin
 Andrija, brat njegov
 Ja, Ivan Zebedejev i brat mi Jakov
 Filip iz Betsaide
 Natanael iz Kane Galilejske, zvani Bartolomej, sin Tolmajev
 Toma, zvani Didim
 Matej ili Levi, bivši carinik u službi Rimljana
 Jakov Alfejev, zvani Jakov mlađi i brat mu Juda, zvani Tadej,
 bratići Isusovi
 Šimun Zelot, zvani Kanaanac ili Revnitelj
 i onaj jadnik Juda Iskariotski, sin Šimunov
 Lutali smo obroncima prekrivenim žukom, uz izvore, preko bezvodnih
 mjesta, a čim bi se uvečerilo Bog bi nas pozvao pod prvu strehu,
 uz prvi studenac, prostro bi nam granje
 i mi bismo legli, umorni od hoda,
 na to Božje granje
 Vrapci nebeski

Isus je samo jednom plakao
 ne za Lazarom, Marijinim bratom, već zbog njezine sumnje
 Isus je samo jednom pisao i umah je izbrisao to što je pisao
 Isus se samo jednom prepustio srditosti pod provalom srditosti
 na stari savez, kuću Mamonovu
 i nipošto ga ne smijemo uspoređivati
 s onim lukavcima - slugama cilja, s onim hvastavcima koji na nas
 tovore nekorisno breme, Teofile
 Kunem se
 Vidio sam kako iz grobnica uskrisuju mrtvi, ustaju kljasti, trče hromi
 Vidio sam kako proglédaju slijepi, čuju gluhi, ozdravljaju nemoćni
 Vidio sam kako se smiruju ognjice, prestaju krvarenja
 Vidio sam kako čisti od zlih misli, od gube, mucanja, bludništva,
 padavice, prijevare, mjesečarenja
 Vidio sam kako čisti od izmorenosti, preljuba, psovke, površnosti,
 kako čisti od razuzdanosti, uznositosti, bezumlja
 Vidio sam kako umnožava kruhove i ribe, kako mijesi znojna tijela -
 nebesko blato
 Vidio sam kako riječju puni ribarske mreže, kako postaje svjetlost
 na Golanu, kako hoda po vodi
 Čuo sam ga govoriti u prispodobama o kukolju, zrnu gorušičinom,
 kvascu, oproštenju uvreda, o djeci
 Čuo sam kako je Petru rekao: Siđi, slobodno siđi!
 i na to je Petar sišao s lađe na uzburkano more
 a mi smo veslali za njim uz golem trud
 i Isus vidjevši naš trud zapovjedi moru:
 Umiri se!
 i more se umiri
 i zavlada tišina kao u poljima ječma
 sve dok pokus nije bio gotov

Dragi Teofile,

Dok smo izlazili iz hrama reče mu jedan, ne sjećam se koji:

Učitelju, gledaj, kakva li kamenja, kakva li zdanja!

a On reče, ne osvrćući se:

Ni kamen na kamenu neće ostati nerazvaljen, sve će se srušiti!

i uputi se preko Hinomske ravnice, Teofile

Bio sam svjedokom potresa što je uzdrmao Jeruzalem, a nešto poslije

vidjeh Tita, Vespazijanova sina, kako stiže podno ziđa, u kolovozu

sedamdesete spaljuje hram, u rujnu zauzima grad

već opustošen požarom

To je to!

Zlatna kopča, termitnjak, tanjurić prepun sluzi, leptir od sluzi,

peteljka, pramen, ogrizak kruške, dio su istog čuda,

biljeg na istom štitu, najdraži Teofile

Procesije protiv kuge odmiču cestom, konji ržu za ženama,

a one, te žene, uh, te žene, Ivana - žena pristava Huze,

Marija iz Magdale, Saloma - moja majka,

te su ga žene zaista ljubile

O, Bože!

U trenucima utučenosti pada mi na um da sam sâm,

sâm kao krčag, posljednji od posljednjih

Ustajem

Prilazim prozoru

Obazirem se

O, Bože, kakva pustoš!

I zdesna i slijeva u me bulji pustoš,

urasta u obraze, u grudi

Evo, tu su grudi a tu obraz, duhovni i tjelesni obraz

Evo obraza!

Evo nedoumice!

Ovo je soba nedoumice puna sjedalica, jednako šupljih,

jednako pripravnih da se prepuste sjedenju

Evo sjedalica!

Evo stolova!

Ovo je soba stolova

na kojima se uglavnom brojio novac, plaćala odanost

Evo jeseni!

Ovo je soba jeseni!

Evo, u kutu sobe čuči jesen, rubovi jeseni, mrak

Evo mraka!

Evo, u dubini sobe, u mraku, nestaje moj narod, obrti očeva

Možda ti očevi nisu smjeli imati djecu

Možda nisu trebali uzgojiti sav taj nevoljni naraštaj, Teofile

Lanjske godine pred Božić opazio sam neka posve nestvarna svjetla
oko rijeke Halis u Kapadociji, a o Uskrsu, premda je bilo toliko
hladno da su mrznuli prsti, iznovice sam sastavio jednu odavna
rastavljenju skupocjenu ogrlicu, ulančio je u lanac
i što?

Ljudi više ne razlikuju ogrlicu od lanca za ogrlicu,

kalež od postolja za kalež,

moćnik od čestice križa spremljene u moćnik

Ne kažem, valjda je to neophodno,

vjerojatno tako treba biti,

ali što mi imamo od toga

Što ti imaš od toga?

Rahela umire

Rahela, moja domaćica, moja sestra, moj prijatelj

Topi se poput svijeće, uvlači u sebe,
u unutarnju pravilnost za koju nema lijeka

Rahela umire,

a ja ležim napola zgrčen, napola ispružen i s određenom nelagodnom
razmišljam o tome kako bih negdje drugdje, kao da postoji drugdje,
učas prebrodio krivnju, mimoišao tjeskobu, zapuštenost

Kako je to ružno, kako potiče rascjep, ponore rascjepa, raskol

Rahela umire,

a ja se ćutim odgovornim za sve one tajnovite sile s kojima sam
vazda šurovao, evo ih, već se naziru njihove oštre kao od kremen
čeljusti: trojstvo, istina, red, iskra začeca, bljesak, evo ga,
spušta se odozgor, iz jutarnjeg i večernjeg rumenila, onaj neumoljivi
bljesak i njegov susjed - bol

Rahela umire,

a mene više nego ikad razdiru negdašnje nevolje, opsjedaju tvrđave,
kosturnice, gradovi, prije i poslije Patmosa: Milet, Kafarnaum, Emaus,
Jopa, Laodiceja, oh, ta Laodiceja

S juga prema sjeveru šetao sam ulicama Laodiceje slušajući svoje tijelo,
ja, najhladniji od svih smrtnih, slušao sam svoje staračko, omlohavjelo
tijelo, slušao sam svoju dušu poput one ptice u Atharva-vedi koja čuči
na grani slušajući jednostavnu melodiju svoje duše

Valjda me shvaćaš, Teofile

Meni je 98, skoro 99, i premda to nije bolest nije ni zdravlje

Ne spavam, trošim noći raspravljajući sâm sa sobom svaku činjenicu,
svaku preobrazbu, a čim zarudi zora, čim prva sunčeva zraka padne na
krevet, uspravljam se sumnjajući u sve:

i da ljudsko može prijeći u nad-ljudsko, da je smrt kazna, da je Nebo
rastavljeno od Zemlje, da je nagrada Zemlje i da smo sposobni,
ovakvi kakvi smo, nositi teret iskušenja

Da, Teofile

Bez imalo grižnje prigovaram svemu: I ličinki koja puži uz bršljan

(To je, dakle, taj crv koji nagriža bršljan da bi mi napakostio)

i kiši koja je stala poslije dva sata neprestanog padanja

(To je, dakle, ta kiša što ni rubac oko glave ne može navlažiti)

Prigovaram Suncu koje zalazi neprimjetno a odveć brzo, i Suncu

i kukuruznoj svili koja ne rastapa kamen, i žudnjama koje nisu ništa

drugo nego nasumce poredani komadići zvijezda

Dragi Teofile,

Jutros kad sam ustajao uzeo sam u ruke šiškarku

i tad mi se ukazala ona magična sveza između tog češera

što slični na gnijezdo a nije gnijezdo i mojih prstiju

Što je to?

Je li to Šeol, izvor sjene i tame, gdje mrtvi ne slave Boga ili je to
izvjesnost silovitija od najsilovitijih izvjesnosti, je li to razlog
za sućut i dobročinstvo ili pak zakon, krhki a neraskidivi zakon
za koji Rahela kaže da je dobar, da je toliko dobar da bi se svaki
i najbestidniji varalica na mojemu mjestu zahvalio Gospodinu
što ga, barem do danas, nije provjeravao kao neke druge

Pa da!

Svi koji su bili sa mnom zaglavili su na strašan način:

Moj brat Jakov, u Jeruzalemu

Marko, u Aleksandriji

Matej, u Etiopiji

Njihove su smrti dolazile jednako pravilno kao što dolaze mećave

Šimuna prepiliše pilom u Edessi, Bartolomeja oderaše u Armeniji

Čujem hropac njihovih umiranja, Teofile

Oči mi se gase ali moj sluh je tisuću puta istančaniji nego ikad

Čujem škripanje zamki, rebara, pucketanje kose na jastuku

Čujem muziku uzā, samicā, korak uzničara

Čujem lepet krila lastavica u Salamini, smijeh u Kani, Teofile

Rahela umire,

a ja sjedim za onim istim stolom za kojim je nekad sjedio Pavao

pišući poslanice Korinćanima, Filipljanima, Galaćanima

Rahela umire,

a ja sjedim za njegovim stolom promatrajući dlanove,

pribor za pisanje, tintarnicu, pero

S osobitom pažnjom stišćem u ruci pero kao da je baš u njemu,

u tom guščjem peru, onaj sićušni most od mojega pisanja

do nečijeg čitanja, Teofile

Pišem i preda mnom se prostiru riječi, crne, nespretne riječi

na bijeloj podlozi: klupko, krčag, prijekor

U svakom trenutku mogu napisati što hoću, recimo: Smrt je riječ

ili

Čovjek je iznad svega stvorenoga, bliži Bogu nego stvorenome

ili

Pomirilište - sušilište, trbuh - utroba, hrpe - dronjci

ili

Podrediti, prepustiti, zadužiti, poslužiti, pridružiti

Mogu napisati: tu sam, postojim

ili

Jedan golemi, sivi jastreb kruži nad Efezom

Mogu napisati:

Ogromni, sivi škanjac kruži nad Efezom

no ja se ne uginjem tom škanjcu

Ja sjedim naslonjen na vruć zid i razmišljam

jesu li djetinjstvo i mladost, zrelost i starost

samo postaje u mučnim pohodima prema idealnoj ravnoteži

ili je već Adam, naš praotac, i za se i za nas omeđio prostor
Jedva čujno, iza mojih leđa, Rahela pjeva
»Starac ljubi djevojčicu«
i taj pjev, makar meni, znači da je uza me isto onoliko koliko
i ja uz nju, a to opet znači da me moje srce nije iznevjerilo
Dragi Teofile,

Moje me srce ne optužuje a dok me moje srce ne optuži
nitko me ne smije optužiti

VIII

Ljubav?

Je li to ona ničim neobjašnjiva čarolija
u šalici, u posudi, na stolu, na krovu, u oluku?

Je li to onaj skup kapi što teče, skače, grgoće, klizi, prska
i blista?

Je li to onaj pepeljasti grumen,
ono nedostižno u svačijem iskustvu, uzdignuću i padu?

Je li to ona sprega zahvalnosti i dobrohotnosti kojom nas je Bog
obdario?

Je li to Bogodokaz, nevidljiv i neistraživ, što ga je moj otac,
aramejski seljak, sadio a njegov otac čuvao i obogaćivao za nj
u starim svetištima?

Ljubav?

Je li to onaj cvijet ivančice, onaj drozd-raznopojac u potrazi
za kukcima?

Je li to ono čudo, ona punina što nosi našu baklju kroz brige
i potištenost?

Je li to ona suzdržljivost, ustrajnost, gordost?

Je li to ona strogost u našem rublju, u mesu, u goljoj dasci?

Ljubav?

Je li to ona šaka zemlje koju možemo usitniti, propustiti
kroz prste, omirisati?

Je li to onaj stožer bremenit nježnošću i sabranošću?

Je li to naša prisebnost i naša tankočutnost,
naš udah i naš izdah, ovdje i sada?

Ljubav?

Je li to ono što prodire u nas kroz naše oči i uši?

Je li to nju možemo napipati na zapešćima, na vratu?

Je li to ona urašćuje u naše postojanje?

Je li to njezine blistave ruke navlače neraspadljivost
na našu raspadljivost, besmrtnost na smrtnost?

Je li se to ona uvriježuje i utemeljuje u stabljici dok bubri
u korijen i grane?

Jesmo li po njoj ono što jesmo dok skačemo u vodu koja nas prima
kao što prima šljunak?

Jesmo li po njoj ono što jesmo dok vezujemo vezice na obući?
Da, Teofile!

To je ona okomita crta o koju se valovi lome a vršci valića
savijaju u vir, to je taj vir u kojem se virovi sažimlju

I muke i nade u njoj se sažimlju, uistinu

Bez imalo muke a s golemom nadom pricijepio sam sebe
na sveopću maslinu

Niz podbradak mi curi sve rjeđa slina

Dragi Teofile,

Spuštao se sumrak i neki pjegavi, modroplavi netopiri ulijetali su i izlijetali iz sobe, a ja sam sjedio prsima pritiskajući stol, prsi su mi bile prikovane za stol a pogled uperen u tavan, u uzdužne i poprečne grede tavana i u crninu između greda

i moj se otac uto odlijepio od greda

i bez ikakve samilosti rekao:

Ivane, Ivane, niti si zbunio Filistejce,

niti si sačuvao dostojanstvo pred očevim neprijateljem

Bog se srdi na tebe!

Guraš se naprijed klikćući: još, još, još, kao da si na trkalištu,

siliš se, rasipaš snage, upropaštavaš trud, i svoj i moj, svoju

dobrotu i privrženost

Dragi Teofile,

Tako je govorio Šimun, zvani Zebedej, ugaoni kamen Zebedejevih

a iza njegovih leđa, izvirujući iz crnine, mrštila se Mirjam,

ona Mirjam, ruža Kafarnauma, koja nije stigla ocvasti

O, Mirjam!

Gledaš me kako sjedim tužniji od ikog u ovoj zemlji

i mrštiš se na me, na moju golotinju i šapćeš:

Je li to Ivan, taj za stolom, sâm i gol?

Uistinu, sâm sam i gol sam i na svašta mislim,

ljubljeni Mirjam, na zlo koje se uspelo konjima do uzda

i preko uzda, na udovičin novčić, lončarevu njivu

O, Šimune!

Nije mene strah onih koji ne razumiju prispodobu o svjetiljci

i da dažd pada i pravednima i nepravednima, nije mene strah tih

koji zatajiše u svakoj vrlini, strah me je samoga sebe i svoje samoće,

strah me je nas koji smo se okružili samoćom i hladnoćom, nerazorivošću

i čistoćom, Šimune, ne zazirem ja od nebrizljivih i razmetljivih, zazirem

od brižljivih koji razdvajajući žito od pljeve prosipaju žito, plašim se

opreznih, plahih i plašljivih koji prosipaju život u strahu od napasti,

strah me je smjernih i revnih koji se hrvu s gavranom, s bijelim košom,

u strahu da ih tko ne zavede, bojim se progonjenih, uhićenih i zatočenih

jer će oni, prije ili poslije, progoniti, bojim se njihovih osveta da ne

postanu temeljac budućih osveta i njihovih patnji da ne postanu prsten

s kojim će se svi vjenčavati, Šimune, ne grozim se ja gramzivih

i podmitljivih, ja se grozim one tobože nepodmitljive braće koja govore

da su đavolova kliješta za nekog drugog i da je samo naš jarbol od bisera,

grozim se tih koji ne shvaćaju da đavao kuša svakog posebice i da su svi

jarboli od bisera, pa i onaj s naše lađe, dok mrav ih ne nađe, oče moj,

nisam ni lažac, ni razbojnik, ni čovjekomrzac, ni tlačitelj,

ali nisam ni onaj što sam nekad bio,

nisam ni sjena onog što sam nekad bio

Dragi Teofile,

U tebe se ne mogu pouzdati, reče Šimun, i učini pokret prema gore,

i on i ona učiniše pokret prema gore i uroniše u crninu između greda,

u crnu kupelj što ih primi uz reski šum, tak, tak, tak, Teofile,

dok su se moj otac i Mirjam spajali s crninom netko je, čini se,

pokucao na vanjski dovratnik i ja se okrenuh da ukorim toga što

kuca na dovratnik i upravo u tom okretu osjetih vruć ubod

kroz lijevo rame te ispod jabučne kosti

i padoh

kao što pelud pada s mrtvih stabala

Dragi Teofile,
 Odjednom je došla noć
 a s njom i male larve, kolutići suha šiblja
 i mrve pijeska
 i paprat, šûm paprati
 Gusta noć je ušla kroz prozor
 i Večernjača, kći noći - koštica neba
 i sve druge koštice i groždice i ljuske neba
 i svi uzli i jarmi, i onaj nakovanj što ga Mjesecom zovu
 O, Teofile
 Nikad nisam volio svoje tijelo ali te noći to i nije bilo tijelo
 To je bio glib
 Vidio sam: posvuda glib, a u glibu: sjemenje, cvjetovi, plodovi,
 šumovita brda, rebrasti pašnjaci, škrinje krcate makom
 Vidio sam ih: krtice, koje nekad davno iskopavah u Arimateji,
 stube pod kojima sam sjedio, trinaestogodišnjak pod stubama
 u Kafarnaumu, svinje mu se motaju oko nogu netom izišle iz svinjskih
 jama, vidim te svinje i sve ono što dječak - trinaestogodišnjak vidi:
 otkose, mreže, čičke, napuhana jedra, jezero Genezaretsko
Bog zna zašto me muči, Teofile, On sve zna
 I zašto cvrčak šara tavanicom, i zašto me boli truplo, stopala, pesti,
 On sve zna i na sve nas upozorava, na vrlet po kojoj se spuštamo
 sve niže i niže, i na smrdljivo blato, na pijetle, goniče deva,
 polja hmelja
 a o nama ovisi, jedino o nama ovisi,
 hoćemo li u svemu tome prepoznati stvarnost ili izmišljotinu
 Dragi Teofile,
 Noć je najčešće odmor za neuka čovjeka, za onog koji živi
 tamo gdje je rođen, koji ne obilazi sumnjive nastambe,
 skrovišta gubavih
 Za nj je svaka noć predah od onog što je započeo
 i što kani dovršiti, za nj DA ali NE i za mene
 Zamisli ovakvu pozornicu, prijatelju
 Ležim prikrpljen za pod
 i trnci mi prolaze niz kralješke, kroz grkljan
 i hvata me nesvjestica, izum pjesnika i matematičara
 Nešto nije u redu s mojom glavom, Teofile
 Ćutim da sam na morskoj pučini začepljenih ušiju
 i da po meni padaju ostrušci, od blanje,
 da sam kap, čestica kapi
 i da ću iz ove kuće koju sam držao iznimnim darom
 izići manji od najmanjeg zabortka u božjem pletivu
 Dragi Teofile,

Misliš da sam uzviknuo ili barem zasuzio
 NE!

Ozario sam se kao onda kad smo prolazili, Natanael i ja,
 moj brat Jakov i Petar, sin Jonin, subotom kroz usjeve
 i uto je zapuhao lahor, granula zora
 (o, kako se teško osloboditi kićenosti)
 i u sobu je ušao Rufo, liječnik i filozof, i podigao me u zrak, Rufo,
 posljednji otpadnik od aleksandrijske škole, bio je toliko strpljiv
 i dobar sa mnom da to ne mogu opisati, položio me na krevet, omotao
 krpama i kožama, kozjim i drugim, a zatim je skuhao mješavinu
 od crvenih latica korijandra, od gomolja tvrdih kao šljunak,
 od matičnjaka i kininove kore koju Teofrast hvali
 Nadušak sam je popio, svu tu mješavinu i bilo mi je bolje, doista
 I Rufo je zapazio da mi je bolje i upitao me: Tamo na podu, što ste
 htjeli tamo na podu, postati bajam?
 O, Rufo, Rufo, uzvratilo sam: Bajam ne može s Isusom razgovarati!
 i na to je iz mene provalila bujica
 Da, Teofile
 Krajičkom oka primijetio sam da Rufo zapisuje i nije mi bilo krivo,
 naprotiv, trudio sam se iz svih snaga, čak sam i pripomenuo:
 Unesi pažnju u to što pišeš, Rufo, napregni pozornost
 Možda će od nas učiti budući naraštaji
 Dragi Teofile,
 Dok budeš čitao njegove bilješke vidjet ćeš da smo i ja i on
 pošteno obavili svoj zadatak, a taj zadatak, neka se i to zna,
 bi obavljen u osvit Priprave, treće po redu, a dan bijaše
 dvadeset i četvrti, mjesec četvrti, a godina bijaše
 stotinu i peta od rođenja Gospodina našega
 koji je naš Sijač
 i naš Žetelac

**Bilješke Rufa, sina Timejeva, od riječi do riječi
kako je govorio Ivan Zebedejev, Gospodinov apostol**

Odmicalo je poslijepodne
a mi smo se nalazili blizu Betfaga ili kuće smokava
dakle, tog poslijepodneva blizu Betfaga Isus pošalje Filipa
i Judu ne Iskariotskog po magare i oni odoše i nađoše magare
zavezano uz brijest na zavoju i odvezaše ga
a neki nazočni ih pritom upitaše: Zašto drijete magare?
a oni odgovoriše: Gospodinu treba!
i pustiše ih
i njih dvojica dovedoše magare i staviše na nj haljine
i Isus sjede na haljine
a oni što su išli ispred nas razastriješe zelenih grana
i tako, po tim granama, siđosmo niz put koji se zvao jerihonski
i kroz Ovčji prolaz uđosmo u Jeruzalem
i na to se uskomeša Jeruzalem i mnogi se raspitivahu: Tko je ovaj?
a Jakov, moj brat i Jakov Alfejev odgovarahu: To je Isus, prorok
iz Nazareta galilejskoga!
a gore na obroncima, pri samom tjemenu, iskrila se palača nazvana
hram i, malo-pomalo, u onoj stisci dođosmo do hrama i prođosmo
kroz Sjeverna vrata i kroz trijem za pogane, zaobiđosmo ogradu
i kroz Divna vrata uđosmo u trijem za žene i prođosmo trijemom
za žene, uspesmo se uza stubu i kroz Nikanorova vrata uđosmo
u trijem za svećenike i prođosmo trijemom za svećenike i trijemom
za muškarce i uz žrtvenik od netesana kamena uđosmo u Svetište
i prođosmo Svetištem i stadosmo pred zastorom širokim osam, visokim
osamnaest hvati i Isus dotakne taj zastor, prispodobu svojega tijela
i vratismo se natrag, obrnutim smjerom, u vanjsko dvorište
i naslonismo se na stupove u Salomonovu trijemu
Bila je Pasha, Pasha 28.

i svi su već trebali biti kod kuća, blagovati beskvasni kruh, janjeće
meso umočeno u slatku kašu od oraha i vina, svi su već trebali ležati
na niskim počivaljkama i pjevati Hallel psalme, trebali su ali nisu
sudeći po onima koji su se tiskali ispod i sa strane hrama, tiskao se
narod na koji je pala sva pravedna krv, od krvi Abela do krvi
Zaharije, sina Barahijina, a mlak je vjetar puhao s istoka
prema zapadu unoseći proljeće u Jeruzalem
Dragi moj,

Bilo je to upravo o blagdanu Pashe i sav krpež grada
skupio se oko hrama, uz kule i stražarnice,
svi su se skupili:
psovači i obmanjivači,
proizvođači ljubavnih napitaka,
prodavači golubova, grlica, jarebica,

izvikivači,
uhode, hulje, izjelice, ispičuture, svadljivci,
rugatelji i rušitelji,
mrzovoljnici i muškoložnici naboranih rukava,
pismoznanci i odrpanci, licemjeri i zakonoznanci
koji sve čine da ih drugi vide, svi su se skupili:
kockari i mudrijaši, lihvari i komedijaši
i zavodnici žena,
i trgovci konjima, volovima,
i oni što pod pazuhom skrivaju kese s novcem
i oni odjeveni u baršun, prepredenjaci što kite spomenike
pravednika, grobnice proroka, drznici i zlobnici, i krvnici
koji postavljaju zamke, odsijecaju glave, koji sunovraćuju
i razapinju, svi su se skupili i Isus vidjevši to klupko
stupi u stranu i reče:
Ona Samarijanka zahvatila je vode i dala mi piti,
a vi?
Vi ne date ni onima koji umiru od žeđi!
O, vi!
Načinit ću bič od užeta i otjerat vas od kuće Oca mojega
od koje napraviste jazbinu trgovačku!
I vas koji prodajete!
I vas koji kupujete!
Svima govorim!
i spusti ruke na zdjele puncate zlata i prospe ih
i ispretura posude s voskom, uljem, medom, saharskom vunom
i ispretura mjenjačke stolove
i biseri, rubini, koralji i kalcedoni popadaše po podu
i tada ih ostavi
i uputi se iz grada prema Betaniji da ondje prenoći

PISMA IZ EFEZA, XIII

Dragi Teofile,
Centurije prolaze a ja sjedim i knjižim
tintom od čađi u tanki svitak
i požar Rima
i razorenje Kumrana
i krstionice i kadionice
i pladnjeve i vignjeve
i mreže
i tvrde, kvrgave ruke što istežu mreže,
ruke ribara,
ruke tesara, četvrtaste ruke pekara,
kovača i krojača, zidara i žbukara
Dragi Teofile,
Centurije prolaze
a ja sjedim i knjižim, i žezla i motike
i prijestolja i vijače
i preše, brončane lonce, rešeta i mješine,
sjedim i knjižim u tanki svitak
i jad i raskoš, i red
i neposluh koji nas osvježuje i okrepljuje,
nas koji trpimo duže od ikog, koji se molimo
usrdnije od Ane, kćeri Penuelove iz roda Ašerova
Najdraži prijatelju,
U mojemu je svitku sva nadutost i sva podmitljivost,
sva mahnitost i sva obazrivost i popustljivost
i svi raskomadani, i svi raščerečeni, svi prepiljeni
i svi oslijepljeni poganskim nožem, prijatelju
Između Pergama i Rodosa, Smirne i Kolosa
puše se lomače
i dim i sumpor kruže Azijom
i svi pljačkaši, i svi frulaši,
svi kresači, i svi otimači su tu, u Aziji,
njihov izmet i njihova stratišta
Dragi Teofile,
Centurije prolaze, i kohorte, i manipuli
a ja sjedim i knjižim tintom od čađi križeve od crnike,
i križeve od crnike i onih trideset tisuća ulovljenih i raspetih
na križeve od crnike i čudim se, naravno, što nisam uzdrman,
što nisam već lud, lud od Povijesti koja se raspada kao što se
raspada svako zemaljsko truplo, svaka os, Teofile, pucaju međe
torova i ovčinjaka, pucaju pojasevi i štitovi, i uzde za konje,
pucaju pile i peći za rastapanja, i kladiva, i mjehovi, pucaju
šestari i utezi, i gase se svjetiljke, žutilo i modriilo uljnih

svjetiljaka, i gubi se grimiz od bašamskih crvi, i prazne se
samice i tamnice, Teofile, blijede stihovi urezani na pločama
iz Bet-Šemeša, na bodežima iz Tabora, i blijede imena:

Suzana - ljljan

Rahela - ovca

Tamara - palma

Debora - pčela

I suši se kruh, i kad smo siti i kad smo gladni

I suši se luk i poriluk, i tijesto od marelica i dinja

I stvrdnjavaju se male, zobene pogače,

kukuruzni klipovi prženi na vatri, na otvorenu ognjištu

I stvrdnjavaju se smokve, trešnje i višnje,

kruške i mandarine, dud i limun

I gnjije slama i piljevina

I gnjiju opeke od slame i piljevine

I gnjiju kuće od opeka ispečenih na suncu

I pršte slova, kvadratna i trokutasta

I rastvaraju se kopče, i torbice od kovine,

i kabanice knezova

I nestaju, zaista nestaju u beskrajnoj povorci

rupci za znoj, sindoni i ciliciumi - žalobne haljine

od ciličkih koza

Sve nestaje

I naušnice, i prsteni za oko vrata, za prste

I nanogvice, i lančići, ogrlice, amuleti

I koprene posute zlatnim prahom

Topi se i nestaje u Gihonskoj dolini

sve to smeće, Teofile

Iščezavaju lađe od čempresovine,

tulipani i tamarisi,

pinije i sikomore,

pračke, zamke i stupice

Sve iščezava u jošafatskom paklu

i frule, i svirale, i diple, i trube, i lire,

i kitare, i harfe od deset i dvanaest struna,

i psalteriji, i činele, i bubnjevi, i čegrtaljke,

i male činele

Sve se vraća u pokrajinu Gošen odakle su naši pretci utekli

noseći kosti Josipove da ih pokopaju u Šekemu, na posjedu Hamorovu,

sve se vraća u pokrajinu Gošen, sva ova zemlja kojoj su Eleazar, sin

Aronov i Jošua, sin Nunov odredili granice, sva ova zemlja od nameta

i desetina, poreza i vozarina, i svi njezini žitelji,

i oni po rođenju, i oni po priznanju

Sve se vraća u pustinju Gošen

I mjere za udaljenost

(svi dani hoda, stadiji i koraci, pedlji i palčevi)

i mjere za težinu i za obujam
i log, i kab, i gomer, i seah, i efa, i homer,
i hin, i šališ
i novac će se vratiti i postati bezvrijedan
i stater s Minervinim likom, sa sovom
i rimski denar
i as, i quinarius, i dipondius
i šekel, srebrni šekel s rascvjetanom granom
i mjedeni šekel s palmama i košarama
i svi drugi zlatni i srebrni i mjedeni novci
i talenat, i mina,
i mohar kojim su se darivale zaručnice
Dragi Teofile,
Kose su mi dvaput bjelje od tvojih
pa makar nitko nema posebnih prava
(ni starac, ni mudrac)
kažem ti: Sve će iščeznuti!
Sve što smo sadili i zalijevali
a nije nam dano u baštinu
Brate moj

XIV

Odustajem

Ne zato što neki govore da me čeka kazna - izgon iz plemena,
još manje zato što nisam u stanju izići na čistac sa samim sobom,
ne, to nije razlog

Ja, Ivan, sin Salome, posinak Marije, majke Kristove, odustajem
jer su se moji dani primakli svojemu kraju - hladnom prosincu,
a u prosincu ili nadomak prosincu treba odustati,
od oružja koje rđa i koje ne rđa, i čekati,
najbolje uz neki obli kamen,
uz vino pomiješano sa smirnom

Dragi Teofile,

Prije tri tjedna jedan Grk je bio u mene
i taj mi Grk što je bio u mene reče da si živ
to jest da i dalje živiš u onom središtu mržnje i zločina
koje se zove Tijatira, inhonesta civitas, i još mi reče, taj Grk,
da su svi kršćani u Tijatiri veoma gorljivi, ponajviše ti i tvoja
braća Polikarp i Filemon, i tvoje sestre, Teofile, na tebi je da ovu
knjigu pročitaš svima i da im kažeš da rob Gospodinov, anđeo
Crkve efeške, poručuje da ne budu od onih jakih koji se stide
slabosti slabih, ali ni od onih slabih, i to im prenesi
da smrt nije ništa drugo nego šav na haljini života

ULAZAK U JERUZALEM

Izdavač: Narodno sveučilište, Split
Biblioteka Zlatna vrata, knjiga 2
Tiskano u listopadu 1992.

Nadežda

21. kolovoza 1968. okupirana je Čehoslovačka.
U subotu, 24. kolovoza, snimao sam fotografije,
a u nedjeljno jutro, na splitskim ulicama,
kadrove ljudi za film *Izlazak*,
što sam ga 74. nazvao *Uska vrata*.
Nisam uživao u beznađu.

Ni najmanje.

BOŽE, DAJ MI ZA NEVAŽNO STRPLJENJA,
A ZA VAŽNO ODLUČNOSTI

čuo sam od Jagode Buić koja je to, čini se, čula
od nekog starca.

I naslovi dviju knjiga pekli su mi sljepoočnice:
Anđeli vole naše suze Rainera Marie Rilkea i
Sudbina jednog Židova Arnolda Beera.

U rujnu, na recitalu poezije,
upoznao sam djevojku slamnate kose,
crnih obrva.

Zglobovi su joj bili natečeni,
a ipak je šetala po kiši,
bosa.

Znala je reći:

Ruke i noge su mi omotane tisućama zavoja.

Skupa smo šetali, najčešće Varošem.

Vjerovao sam da crne obrve idu uz plavu kosu,
a i ona se klela u to,

sve dok joj razdjeljak (iz lijenosti) nije pocrnio.

Vodio sam je u Mravince, do podnožja Sutikve,
sjedili smo na biljaru (u kino klubu),

večeravali na terasi jugoistočne Dioklecijanove kule.

Često se događalo da ujutro, kod kuće ili na poslu,
napišem kiticu, a da je ona uvečer
(ne znajući za nju)

kaže.

To je bio slučaj i s *Tragovima svjetlosti*.

Sredinom ožujka 69. otputovala je u Beograd,
odakle mi je pisala neobična pisma.

Nazivala je sebe groficom miševa, princezom mrvica.

O *Alveolama*, koje su već bile tiskane, mnogi su govorili.

Patmos je čekao u Matici.

Branko Belan nudio je suradnju u *Telegramu*.

Odbio sam.

Sava Trifković slao je izvješća o Mirjani,
mojoj prvoj ljubavi -

da me, bez sumnje, voli
i da izgleda smireno i dostojanstveno.

DRAGI MARTINAC

(Nadežda me uvijek zvala - Martinac)

- Zima je, crtam po prozoru,
ali ti prozor ne mogu poslati...
ili
- Sedam je sati. Išla sam po mlijeko.
Znam da si na gradilištu,
a i meni se čini kao da hodam po njemu...
ili
- Martinac, rekao si: Nadežda, Nadežda, ovaj svijet kvari
mala nježna bića, a mene čuva samo moja ludost...
ili
- Noćas sam te sanjala u krvi. Stavljala sam bijelo lišće
po tvojemu tijelu...

Preko ljeta, u srpnju ili kolovozu, došla je u Split.

Gledali smo *Prikazanje života svetoga Lovrinca*.

Poslije je opet pisala da se boji (svega!)

a najviše subote

i da su joj prsti skoro prozirni u vodi.

14. studenoga poslala mi je Kafkina *Pisma Mileni*.

Na predlistu je citirala:

»Prljiv sam ja, Mileno, beskrajno prljiv,
zato i dižem takvu dreku o čistoći.

Nitko ne pjeva tako čisto kao oni koji su na dnu pakla.

Ono za što mi mislimo da je pjev anđela, njihov je pjev«.

Tim darom Nadežda je uzvratila za pjesmu *Smrt*

ne znajući (kao ni ja)

zašto sam jednog prijepodneva, u Cankarevoj,

nasumce nizao ulomke iz tuđih stihova.

U svakom slučaju,

Smrt je - ne samo posvećena Nadeždi,

nego je i nastala zbog Nadežde,

poput mnogih drugih pjesama iz *Aure*.

Jakša Fiamengo ju je, u izvornoj verziji,

objavio u 3. broju lista *Gdje*,

početkom studenoga 69.

Nadežda.

Nisam ni u snu, ni na javi. Ja sam u strahu.

I to je iz Nadeždina pisma.

...

Na Veliki četvrtak, 28.III. 1991.

Jelena

Posljednje je što sam napisao za *Pohvale: Val-Montska pjesma Rainera Marie Rilkea nepoznatom pjesniku*

Bio je četvrtak, 8. svibnja 1980.

između 12 i 16 sati.

Ležao sam bolestan, ali ne i mrtav
kao onaj čiji sam pogreb gledao.

Riječ po riječ

usud Pessoinih heteronima
privodim, čini se, kraju.

To je moj *Finnegans Wake*.

Slijedeća tri mjeseca

putujem po knjizi-livadi,

okrećem stranice,

dodajem zareze,

a na šestu obljetnicu

Marsejske pjesme

ispunjen je uvjet za pismo Charu.

Bijeli se preda mnom poput suhe kosti,

galebovi grakću u daljini,

čuje se zvono,

majka otvara

i u sobu ulazi Jelena Zuppa.

Još u prosincu 62.

nakon operacije,

sjedila je uz moj krevet,

viđali smo se u Zagrebu,

u Dvorničičevoj,

ali u Splitu - rijetko.

Upitah je: Odakle ti?

a ona reče: Bila sam u Provansi,

kod Renée Chara.

To je ta vladavina vremena,

rukopis neba

(nebopis)

i svi magijski sukobi

o kojima nikada ništa nećemo saznati.

Jelena se vraća iz posjeta Charu,

dolazi k meni da prevede pismo

i *Berlinsku pjesmu Georga Heyma*

Sutra je dotrčala.

Znaš, nakon pokreta otpora, nadrealizma i svega ostalog

taj se je starac skrasio u rodnom mjestu L'Isle

na rijeci Sorgue.
On obožava rijeku a ja njega
i ne bih htjela da ga uznemiri veza
s onim što je propao kroz ledenu pukotinu.
Uistinu, na kojoj se stranputici zatežu uzlovi,
tko i zašto plete najgušće mreže?
Dok sam pripremao *Pohvale*
za *Berlinsku pjesmu*
natjecahu se dvojica.
Odustao je Clemens Brentano,
valjda zbog časne sestre
Anne Katharine Emerich,
a ostao - onaj drugi.
Havel i Sorgue, ni duboke ni plitke rijeke.
Nisam uopće znao da je Sorgue rijeka
dok mi Jelena nije rekla,
lijepa plavooka Jelena,
graciozna hoda, bujnih grúdi.
U kolovozu 81. ponovno je otišla Charu,
uručila mu knjigu, razgovarala s njim.
Iako mlađa od mene
umrla je 16. veljače 89.
od rijetke bolesti
od koje se, inače, umire
u poznim godinama.

...

Na Veliki petak, 29.III. 1991.

T.P.M. (par lui-même)

Uz obraze i stvari
BITI
Završit smrcu
Dolikuje
Reče
I ne koristi vikat
Nebo vas neće
(a možda i ne može)
O, sveta čađo gornjih polja!
O, Uvalo-Bože!
Na to je, dakle, začćeće spalo
Niti sam korijen
Niti sam kvasac
Izgovora nema
BEZ BOJAZNI
Još malo...

...

27.II. 1981.

Potpukovnik

Potpukovnik sanja povrtnjak pod snijegom,
magična polja, vršak nekih osti
Iz usta mu raste, ustima nalik,
skulptura od žada, ognja i kosti,
raskrižje rastavljene
i ponovno sastavljene
sintetičke mase KIPARSKI UZOR
Je li to privrženost ili istodobnost
koja ustrojava, koja usklađuje
ne smije se znati
a nije ni vrijedno velika truda
Knjigu ne čini redak pridodan retku
niti se SADA može opet zvati
NEKAD i JUČER
Potpukovnik sanja
povrtnjak pod snijegom,
gimnazijske dane,
bubanj za Božić

...

10.III. 1981.

Predsoblje kod dr. S.

U predsoblju kod dr. S.
na sva četiri zida
vise Picelji
Prvi Picelj 31/61
Drugi Picelj 51/101
Treći Picelj 61/101
i još jedan,
koji nisam stigao izmjeriti,
jer dok sam bio uza nj
(vazda je to tako)
čula se škripa iza mojih leđa.
Mladi gospodine, dr. S. mi reče,
Vi ste sad na redu.
Zbogom Picelji!!

...

21.III. 1981.

Lov na lavove

Četrnaest žena na ulici
Četrnaest žena s gitarom
Četrnaest žena pod suncobranom (kišobranom)
Četrnaest žena iz Avignona
Sedamnaest ljudi s kolicima za prijevoz namirnica
Osamnaest ljudi s kolicima za prijevoz namirnica
Trideset i dva čovjeka na groblju u Branguesu
Trideset i dva lovca u lovu na lavove

...

2.IV. 1981.

Mrtva priroda

Mrtva je priroda sa stalkom za šešir fizička stvar,
francusko srebro na talijanskom staklu,
čvor od zlatne žice SSSR 19
OTVARAJU SE VRATA PREMA RIJECI
i limenke piva, samokresi, potkošulje
i zidarski alat, zapakirane boce, kotači i sidra
žure prema rijeci
Oh, te jadne stvari, svijetlomodne, tamnomodne,
skrletnocrvene stvari
Sve je to - Campbell juha s abažurrom
il' neka druga juha po mjeri B.

...

3.IV. 1981.

Piljci razbacani po putu

Transatlantik Amsterdam uplovljava u Rotterdam
i Luis Miguel Dominguin
i Elvis 1
i Elvis 2
i John
i Susan
i Bettie
uplovljavaju u Rotterdam
i Dolores Jones otkriva spomenik jedanaestoj Internacionali
u ime Europe
i Emin sat su našli pod stubištem, i španjolski tricikl
i mršavog jockeya s naslovne stranice radničkih novina
i plastičnu krpu
(suprematistički hijeroglif Maljevič-Majakovski)
Pogledaj!
Sve je pronađeno!!
I M. Monroe je pronađena uz okruglu postelju
i Bessie Smith uz glavna vrata kazališta Alhambra
i ludi Francisco (jadni mali Francisco) je pronađen
I More-Svemir uplovljava u Rotterdam dahćuć sporim ritmom
I Kleinova modra
I Rothkova žuta
I Gino Severini
I Giacometti
I Robert Rauschenberg
I on, Rauschenberg, uplovljava u Rotterdam

...

17.IV. 1981.

Protrčavanje ispod vode

Ako još niste čitali, trebali biste pročitati:

- Zapisnik o Dakota Indijancima, koji misle da je godina krug oko svijeta
- Bilješke stanovitog Nilusa o ubijanju redovnika na gori Sinaju
- Katalog Brancusijeve prve izložbe u Armory Showu u New Yorku
- Turistički vodič o Shizu, mjestu gdje je rođen Zaratustra
- Kodeks reda *Zlatna zora* članovi kojeg su bili
William Butler Yeats i Aleister Crowley
- Dnevnik njemačkog arhivara Josepha Hansena
- Dnevnike onih koji su se, pod zastavom od bijela hermelina, nazivali
»putujućima«
nekoliko knjiga, po abecednom redu njihovih autora:
- Richard Cavendish: Crna magija
- Teilhard de Chardin: Bog će biti sve u svemu
- Oscar Cullmann: Besmrtnost duše ili uskrsnuće mrtvih
- Thomas R. Forbes: Društvena povijest košuljice
- Elliot Rose: Britva za jarca
- Wilhelm Schmidt: Podrijetlo i razvoj religija
- Frederic J. Streng: Ništavilo
- Richard Wooly: Revolucija okultnog
i, na kraju, bilo šta
- o Joakimu da Fiore
- o Paracelsusu, koji je rekao: bolesnik je liječnik,
a liječnik mu je pomoćnik
- o Sextusu Propertiusu
- o salezijanskim misionarima
- o povjesničaru Theodoru Mommsenu
- o teurgiji (zazivanju anđeoskih duhova)
- o kršćanskoj meditaciji
- o pentimentu (pokajanju)
- o Šimunu kožaru
- o kamenu iz Rosette
- o Ankhu, ključu života, koji se crta ovako

te barem jedan list iz Markova Evanđelja,
ili još bolje - sva Evanđelja
(kanonska i apokrifna)

...

16.V. 1981.

Ljeto je 1498.

Golemi bijeli križ nadvija se nad pozornicom koja prekriva šezdeset četvornih stopa u srcu Madrida.

Od rane zore narod se tiska da vidi nesretnike, divi se mimohodu, ljepoti odora takozvanih *familiares* među kojima su neki najugledniji Španjolci.

Na Plazi Mayor, u ružnoj sivooličenoj sobi, umire Torquemada potpuno svjestan da neće dočekati osamdesetu. Uza nj su liječnik Francisco de Villalobos i fra Antonio de Pastrana, oni isti koji su poslije optužili redovnika Ocañu da je »prosvijetljen tminama Sotone« (»alumbrado con las tinieblas de Satanás«).

Vjerujte mi na riječ, Bog je izuzeo čovjeka iz vlasti čovjeka jerbo su svi ljudi manje-više isti, ali je budućnost ljudskog roda, unatoč tomu što smo svi isti, pohranio u naše ruke, i mi smo primorani svakog, ama baš svakog, uzimati s nevjericom, shvaćate li, kada mi ne bismo sve, pa i one najmoćnije, uzimali s nevjericom ne bismo mogli izdržati, govorio je, prema bilješkama Francisca de Villalobosa, fra Tomás de Torquemada, ne bismo mogli izdržati, jer kao što Svetište nad svetištem zjapi prazno budući da akacijin kovčeg, optočen mjeđu, još nije pronađen, tako ni mir još nije pronađen. Ni albigenzi, ni katari, ni patareni, ni valdenzi, ni bogumili još nisu iščezli, još je živo crno sjeme pokrajine Languedoc, prijatelji, ovo je račja igra čiji je krajnji doseg - doseg ruke i ne može biti samilosti u takvoj igri, upamtite, ničemu i nikomu ne koristite sva bogobojazna djela naše bogobojazne braće dok ne raskrstimo s onima koji sebe nazivaju našom braćom, a pljuju i spaljuju nas same.

Ni sv. Petar ni sv. Pavao, toliko različiti a ipak ujedinjeni, ne bi potpisali *quemadero* dvadeset i trećeg svibnja na Piazza della Signoria, ni Petar ni Pavao ne bi potpalili treščicu ispod našeg brata u svetom Dominiku, Girolama, o, Bože, zar je doista neophodno da i one koji su od tebe izabrani izvrgavaš ruglu, u ime čega i koga je neophodno da Tomás de Torquemada, vrhovni inkvizitor za Kastiliju, Aragon, Leon, Kataloniju i Valenciju, ne smije pristupiti palubi zapovjednog broda Izabelina ljubavnika, dok njezin ispovjednik Juan Pérez blagoslivlje lađe označene križem.

Gospodine, da se razumijemo, nije meni stalo do svjetovnih počasti, no uz svjetovne počasti ide i duhovni ugled. Tako je to u ovoj dolini suza što si je sam stvorio i, da se razumijemo, kada bih morao birati između bojnog poklika »Pobijte ih sve, Bog će već prepoznati svoje« i bilo kakvih boležljivih pomirbi, izabrao bih, teška srca, ono prvo, jer ili ćemo mi njih i njihovu djecu, ili će oni našim glavama okititi pročelja svojih palača. Gospodine, ovo je račja igra koja se, tako mi moje besmrtno duše što ti hrli u susret, ovako igra, vjeruj mi, ova se igra samo ovako igra, u ime Oca i Sina i Svetoga Duha, koji je od Oca i Sina, Amen.

...

1.VI. 1981.

Dragi Teofile,

Lako je, a to je i najčešća čovjekova mana kuditi sadašnje okolnosti:

pohlepu, požudu, razmetljivost, raskalašenost, izvještačenost, praznovjerje, opći društveni rasap.

Teže je u lice ravnodušnosti, što čini jalovim svaki napor, priznati da je to neizbježno, a koliko ja znadem odista je neizbježno kad nikog nije briga za čast i ugled, kad svi i najmanji nadglednici ubiru golemu pristojbu. Ima li ičega što ova crvenica rađa, a da već nisu uzeli: istkane sagove, izvezene šatore, biserima ukrašene počivaljke, vreće pune svakovrsna zrnja, mjehove pune vina koje žestoko kipi. Očito je, mnogima nije do pravde i ne samo da im nije do pravde nego sve one koji su vjenčani drukčijim, duhovnim prstenom proglašavaju lupežima, spretnim i brzim opsjenarima, lažljivcima,

a pitam ja tebe, Teofile:

Koji bi se lupež opirao blagostanju?

Koja bi varalica položila život

za Isusov zemaljski prečac?

O, dani!

O, sati!

Iz sata u sat nas ucjenjuju!

Njihova ropska ćud iz sata u sat nas ucjenjuje u ime ravnoteže.

Njihov MYSTERIUM FIDEI u svakoj prigodi nastoji

sačuvati prvenstvo ne prezajući ni od čega,

ni od usluga tuđem oružju,

ni od zaklada među obrazovanim Grcima,

istočnjačkim mudracima,

među šamanima što vraćaju u strv i gnoj.

Zar nije tako, Teofile?

Neprestance nas umanjuju, prešućuju,

svi ti zavidnici najbliži zastavi,

usrdni stražari, pisari,

preprodavači pod prisegom

i svi su složni,

svi rastu jedni iz drugih

kao razbijene igračke u nevjerničkim rukama.

Kako ih zaustaviti?

Kako razmrsiti to, čini se, nerazmrsivo klupko nasilja i mržnje?

Nikako!

U svojoj hirovitosti razmrsit će ga sami!

...

9.V. 1984.

Neposlano pismo Josipa Križanića Sofiji Espartero y Galan

Draga Sofia,

lijepa si i mlada, i svaka ti boja dobro pristaje
no onaj događaj, da ga tako nazovem, nije trebalo shvatiti
kao zalog za budućnost, u kojoj bi ti mnogo više izgubila
nego što bih ja dobio, uistinu, bilo bi bestidno,
u mojim godinama, raspirivati tvoj žar, ili,
što je još gore, ostavljati prepreke za poslije.

Najdraža Sofia,

vidim te kako sjediš uz obalu Costa Brava, kako ustaješ,
odlaziš puteljkom prema La Escali, vidim te pred
Svetom obitelji, između Gaudijevih dimnjaka
na Casa Milá, pamtim tvoje obraze
i tvoje visoko čelo
dok mirno slušaš priču prevedenu na španjolski,
pamtim tvoje ruke i tvoje kose, raspletene iznad vrčeva
netom očišćenih od žute zemlje, ja, ludi čovječuljak,
koji, nakon mnogih lutanja morem i kopnom, ovdje
u polumraku roditeljske kuće leži,
uzalud tražeći riječi dovoljno dobre za te,
ispriku za me, Sofia.

...

13.IX. 1985.

Magnetofonski zapis Josipa Križanića

Otkako sam se vratio iz Ampuriasa, gotovo svake noći sanjam neku usku-usku ulicu što iz daljine podsjeća na jedan ogranak Rue de Limans u provansalskom gradiću Hyèresu, samo što je taj ogranak ipak bio širi i pun dućana, a ulica u mojemu snu se protezala između praznih zidova ostavljajući neugodan dojam da jedva ima mjesta za dvije osobe koje hodaju usporedno, a te dvije osobe koje hodaju usporedno najčešće su bile moja kći Katarina i njezina majka Laura... iz noći u noć sanjam tu usku ulicu, i snijegom prekrivenu, i dok je umivaju kiše otkidajući komadiće žbuke, i u ljetnim poslijepodnevim dok kolnik isparava, a onomad, što je i meni bilo prilično čudno, u njoj se pojavio riđi, kao oganj riđi konj, snažno se propeo izbjivši iz kamena nekoliko iskri i otkasao, ni brzo ni polako... što to znači? Je li to upozorenje da treba prihvatiti igru koja se oduvijek igra između mudrih i ludih ili da se barem treba ponašati kao da smo je prihvatili, je li to zbroj svih iskustava i čuvstava od kojih nijedno nije posebno uzbudljivo, ili je pak prigovor za nedostatak hrabrosti?

Da budem iskren, ne znam, a ako sam nekad i imao neki određeni utisak, moja je stara navika da svim, i najčišćim utiscima ne dopuštam da se razviju i blagotvorno rasprostru mojim bićem već ih sasvim novim, redovito pogrešnim utiskom smutim i rastjeram... ja, Gaius Utius, pun neizmjerne želje za slobodom u svim pravcima, ja, koji nisam želio preuzeti, u odnosu na najbliže, ama baš nikakvu žrtvu, misleći da se život može urediti na taj način da čovjek istodobno bude i sretan i osamljen, ja, Gaius Utius Josephus Križanić, sin Antuna Križanića, profesora grčkog i latinskog jezika, promatram svoj tako uređeni život kako se iz dana u dan do u sitnice izobličuje, kako sve više sliči na kaznene zadatke u kojima učenik mora deset puta, stotinu puta, ili još i češće napisati istu, već i zbog samog svog ponavljanja, besmislenu rečenicu, s tim što se kod mene radi o kazni koja propisuje: Onoliko puta koliko mu životni vijek dozvoli!! i o rečenici koja glasi: NIŠTA SE NE GRADI NA STIJENI, SVE NA PIJESKU, ALI MORAMO GRADITI KAO DA JE PIJESAK STIJENA *

...

Dovršeno 22.X. 1985. u 10 sati

* Jorge Luis Borges: ELOGIA DE LA SOMBRA (POHVALA SJENE), 1969.

41. ulomak *Apokrifnog Evandjelja*

Izjava Daniela Brauna

Zovem se Daniel Braun.

Po zanimanju sam liječnik što ne znači da sam imao čast liječiti doktora arheologije Josipa Križanića budući da je moja uža specijalnost - pedijatrija. Oni koji tvrde suprotno ili namjerno lažu, ili su u velikoj zabludi.

Inače, s njim su me upoznali, točnije, upoznao nas je Stanislav Hafner, poljski arhitekt, na Novogodišnjem koncertu u Beču.

Bilo je to 1980. možda 81. no ako od mene očekujete neke sitnice, koje bi rasvijetlile njegovo samoubojstvo, bojim se da vam neću biti od koristi.

Pamtim, doduše, da je onom prigodom u Beču citirao Dantea:

»L'acqua che io prendo giammai non si corse«

»Vodom koju ja zahvaćam još se nikada nije plovilo«

ali, kao što i sami vidite, to je bez osobita značenja.

Tijekom drugog susreta u južnoj Francuskoj, početkom prošle godine, bio je veoma šutljiv, gotovo potišten, no, na rastanku se, ipak, nasmiješio i rekao nešto uistinu čudno:

»Bog je došao da umre na križu, jer nam je zavidio na boli«

To je sve čega se mogu sjetiti.

Lijepo pozdravljam

i laku noć!

...

27.XII. 1985.

Iz bilježnice Josipa Križanića, bez nadnevka

Et descendit pluvia, et venerunt flumina,
et flaverunt venti, et irruerunt in domum illam,
et cecidit, et fuit ruina illius magna.

Matthaei 7,27

...

Zapljušti kiša, navale bujice,
duhnu vjetrovi i sruče se na tu kuću,
i ona se sruši. I bijaše to ruševina velika.

Mt 7,27

TETRAEDAR

za V.N.

Mezopotamija

Ur, rodno mjesto Abrahamovo, Abrahamov zavičaj
Ur Kaldejski
Uruk, Uma, Lagaš, Kiš, Akšak, Bad-tabira, Borsippa, Perzepolis
Jarmovi, užeta od trske, debeli slojevi isprepletene trske, pehari,
vrčevi od alabastra, od srebra i kosti, šljemovi, strijele, bodeži,
mali srebrni bodeži ukrašeni draguljima, milijuni milijuna ploča
s utisnutim žigom u Korsabadu, u Dur-Šarukimu,
natpisi Darija, Kserksesa, zakonici kralja Lipit-Ištara,
Mardukovi sveti putevi obrubljeni krilatim zvijerima,
vrtovi majke Nin-Kursag, gospodarice planine,
kule, zigurati, sušeni i pečeni pod oštrom rogozinom,
kraljevske palače, bedemi, opkopi,
nazubljeni tornjevi nazubljenih kruništa
Nergal-Šamaš
Rišat-Gilgamešova majka
Utnapištim - osporavatelj
Gilgameš, oponašatelj svake svojeglavosti
U ENUMA ELIŠ što znači KADA GORE piše:
»Kada gore nebo nije imalo imena
i kada nijedno ime nije bilo dano
i kada nijedna sudba nije bila određena«
DA!
O tome su im neki nešto rekli
ali nisu ništa o odricanju,
o ganuću
pa nije ni znao za ganuće
taj narod bikova s ljudskim likom
uz Euftrat i Tigris

Egipat

Statue u granitu, škriljevcu, drvu, obojene i neobojene
Reljefi na stelama faraona, scene iz lova i ribolova,
poljodjelskih radova, gozbi, ratova,
čegrtaljke, svirale s jezičcem,
harfe, lutnje,

brončani nakit, koplja,
predmeti od stakla, pokućstvo
Aleje sfingi na nasipu-cesti za Karnak
Sfinge ovnujskih glava uz cestu za Karnak
Piramide: Zoserova u Sakkari, Keopsova, Kefrenova,
piramida kraljice Hatšepsut
Hramovi: u Abu Simbelu, u Deir-el-Bahari, na Elefantini
Prah i palmine gajevi iznad ruševina Memfisa
Imhotep,
najstariji po imenu poznati graditelj,
klesaše kamen u obliku obrnuta papirusova cvijeta
Teba odzvanjaše od čekića bezbrojnih klesara,
koji nisu imali ni mladosti ni starosti
Mrtvi su plovili Nilom u slavu ne znam čiju
Leševi kovrčastih kosa
Lađari
Gotovo nestvaran sklad

Grčka

Prema jednoj priči
suđenice su izmislile pet samoglasnika,
uz to suglasnike B i T,
Palamed, sin eubejskog kralja - jedanaest suglasnika,
a Hermes, bog, sve je uobličio u kukaste likove
Kadmo,
koji je iz obijesti mijenjao redoslijed,
zadržao je Alfu na prvom mjestu
gdje je i bila
Alfa, Atropa, Laheza, Kloto
Jedno slovo i tri suđenice,
kćeri Temidine
Kloto-vreteno raspliće niti
Laheza-vaga razmotava, odvaja
Atropa određuje čas čitajući knjigu
što počinje Alfom-sunčanim satom,
a završava škarama
Po drugoj priči
iz utrobe Mraka izleglo se jaje,
iz jaja Eros, dvospolan,
varav,
spojio se s Mrakom
i rodio Sram,
Srdžbu i Mržnju,

Prokletstvo, Snove
malih dlakavih čobana,
mravā što padaju s breza
Po trećoj priči
beskrajna Pustoš kao vlastitu krv
stvari ljudsko biće,
po četvrtoj i petoj Prometej-prkosnik
izdvoji njegove bitne osobine
iz prvo-bitna stanja
Prema jednoj od priča
čovjek je čedo boga Nebrižljivosti,
što ima uši od crna željeza, ledene obraze,
a prema drugoj potomak, plod Crnine,
čovjek-nečovjek
vezan za ponornicu predaka svojih
što ih je upregnuo u kola svoja
Bilo kako bilo
plavokosa Hera, Artemida, Apolon,
Ares i Afrodita, Hefest i Orfej,
Pan i Ganimed, Demetra i Tihe
(božica sreće)
posve su isti
Svetišta u Dadoni, proročišta u Delfima,
proročišta načinjena od pčelinja voska,
od perja, od stabljika paprati,
svetišta od lovora ili od bronce
sa zmajevim zubom na mjedenom krovu,
ona od kamena izgorjela za vrijeme
58. Olimpijade, ili od topole,
proročišta u kojima ispituju iznutrice,
bacaju kocke - kosti zglobova,
sve je to Grčka
Sve krhke figure od suha vapna,
gomilice pepela izmiješana s ugljenom,
sve krpe-štrance od morskih školjki,
ljepljivi mramor pod kojim trunu
bivši vladari, vješti hvalisavci
navodno pametniji, lukaviji,
okretniji od svojih djedova,
sve frule - sestre pastirā,
naušnice (muške i ženske),
sve lire od kornjačina oklopa,
prekrasni stihovi, poput Anakreontova:
»više se neću obazirati na tračku djevojku«,
svi trozubi, košnice, tijeskovi za tiještenje grožđa,
sva harmonija boja, ljepota amfora, zdjelica,

um Heraklitov, žar Herostratov,
sve je to Grčka
koja, htio-ne htio,
u mojim očima blijedi pred sjenom Tanatovom,
što duše mrtvih predaje u ruke razrokom Hadu
Ima li ičeg pitomijeg
od ružičnjaka podno Parnasa?
Ima li ičeg skromnijeg
od sušilišta mreža na Astipalaji, Patmosu?
Ima li ičeg snažnijeg
od teatra u Siracusi, u kojem se šapat Antigoinin
u posljednjem redu čuje?
Istina je da se u svim grčkim kazalištima
na svakom mjestu
sve čuje,
da je sve čujno i razgovijetno,
ali što se sluša,
što se unutar tih kružnih stepenica sluša,
čitavim tijelom ćuti i kućama nosi:
Strah,
poglavito strah od nečasnosti, od greške,
a zatim
Uznositost,
Kočopernost
Sve rugobe pomračena uma,
ljepotice-ljepotani na sceni,
u gledalištu
vjekovima se trude smanjiti razmak
od trpke vrijednosti uživanja
do vrijednosti kažnjavanja,
samokažnjavanja,
ubijanja
i svi su prurušeni
sav taj puk je, rekao bih, prurušen
ili u štit Zemljotrešćev
ili u Grčku
O, ta grčka groblja hladnija od ohlađene lave
O, te cjevanice smrskane toljagom,
okrajci šaka i nogu
O, ti razmetljivci,
bezočne, častohlepne, razmetljive hulje
Meni se čini preuzetnim o tome suditi,
ali zar nije drsko (više nego drsko)
kada se tvrdi
da je svakom i svemu određena granica,
kada se kaže

da je starac na kraju puta
isto što i kora tamarisa,
žila rogača
Neki bi htjeli iz svoje jarosti,
ili iz svoje nezasićne žudnje koja ih izvruće,
od stražnjice prema jeziku - kao mačje crijevo,
da Tirezija, s neprozirnom kožicom preko ugaslih zjena,
bude Predvodnik,
da Arijadna bude Ključ labirinta, Spasiteljica sviju
ali oni to nisu
kao što nije iz lubanja sinova grčkih
nego iz lubanje Adamove
izraslo Drvo muke,
drvo grča maslina i smokava
i »malo poslije«
drvo vrata romaničkih

Rim

Doista,
hoće li ijedan od nas,
neki rizničar,
ili možda dijete koje živi od nade,
makar na samom pragu Novoga svijeta,
otkriti
zašto je Bog uredio da se njegov Sin
u rimskoj nadležnosti rodi
i da bude popisano,
kad ono August izdade naredbu o prvom popisu,
On, Božji Sin, da bude popisano kao Sin Čovjekov

...

Na blagdan sv. Teofila, 8.I. 1986.

Bijeli tigar

Po kineskom horoskopu ova godina
(1986.)

godina je Tigra

I 1938. bila je godina Tigra

I 1962.

Trenutno, to jest u trenutku dok pišem ove retke
na Zemlji živi 70 bijelih, bezbojnih tigrova,
ali od svih njih samo je jedan zaista bijel,
bjelji od bilo kojeg himalajskog vrha,
bjelji od bijelih kosa snježne kraljice
i taj najbjelji, gotovo prozirni tigar
nalazi se u rezervatu Akijošida,
u Jamamučiju,
a kao metafora - u kodeksu Bušido.

...

22.I. 1986.

Sarasvati

Sinoć oko 23 sata upalio sam TV i ugledao mladu ženu
pod šarenim turbanom, ispod kojega su na dva mjesta
izvirivali plavi uvojni.

Zborila je mirno o razlikama između Zapadne i Istočne
tradicije.

O Zapadu je rekla kako slijedi Descartesovo načelo:

Mislim - dakle postojim,

a Istok drži da je postojanje šire od mišljenja,
svijest od razuma.

Istok bi rekao: Postojim - dakle mislim!

Tako je govorila mlada Australka

Svemi Sivamurti Sarasvati,

bivša studentica slikarstva i kibernetike, pripovijedala

je mirno i suvislo o bio-plazmatičnom (eteričnom)

tijelu, koje se kod muškarca nalazi u predjelu

karlice, no čitavo to vrijeme s ekrana su me

motrila dva blijedo-zelena oka,

iz dubine ružnih,

blijedo-ljubičastih jama-podočnjaka

što se nije ni najmanje slagalo

s njezinim iskazom

P.S.

Za hinduskog blagdana NAVARATRI

nepregledne kolone hodočasnika

ulaze u sveti grad Allahabad

koji se nalazi na ušću

svete rijeke Yamune

u sveti Ganges.

Po legendi, na isto mjesto

utječe još jedna rijeka

(doduše - nevidljiva)

Zove se SARASVATI

Slobodni sastavi

Prvi je na led izašao Brian Orser,
a bilo je 18 sati i 30 minuta po našem vremenu,
u crvenoj, sa žutim srcima, odjeći, slatki
(možda najsladi)
od svih u Calgaryju - leglu AIDS-a,
zatim:
patuljasta Jekaterina Gordejeva
s malom, gotovo nevidljivom greškom na gornjoj usni,
ružičasta lutka Elizabeth Manley,
još jedan Brian, na prvi pogled drukčijih a možda, ipak,
istih, orserovskih žudnji,
Natalija i Andrej B., pitomi ljudi iz pitomih podneblja,
te napokon: Marina i Sergej (kao u *Petrogradskoj pjesmi*)
Marina Klimova (ne Cvetajeva) i Sergej Ponomarenko
(ni nalik Jesenjину)

Poslijepodne na Marjanu

za E.M.

Ležim na klupi licem okrenut suncu.
Pčele mi zuje oko tijela, od stabljike do stabljike
ljubičastu kadulju opslužujući.
Starci, časne sestre brončane puti i uz njih mladići
u sivim, iznošenim odijelima s koštanim okovratnicima
dolaze, ili se čini da dolaze, odande
gdje nekoć bijahu pustinjaci.
Emilio, eno ga, Emilio!
Pridigoh glavu, a on zakorači prema meni,
u smijehu reče:
Danas je blagdan sv. Marka.
Kojega Marka?
Onog od Dalmacije i od Venecije,
poštovani gospodine,
vikne Emilio žureći za grupom.
S lijeve me strane zaobilaze pčele opslužujući kadulju,
s desne me čuva stablo od duša - uspravni čempres,
a u daljini nešto čudno iskri
Modri konji?
Bog?

Dok vrijeme prolazi

za Valdi

I Aleksandar koji je, na deset tisuća mazgi
i pet tisuća deva, odnio zlato iz Perzepolisa
i Hernan Cortés i Francisco Pizarro,
rođaci po mlijeku to jest po majci
i Clelia Barbieri koja se, iako mrtva,
još uvijek javlja jasnim glasom
i Giovanni Boccadoro koji jednom reče
da se Krist nikada nije nasmijao...
svi su odškrinuli vrata Hrama,
ali u tu kuću,
ukrašenu grimizno-smaragdnom vrpcom,
smiju ući samo starci
što nemaju želja u dušama svojim.
O, Bože,
je li ovaj mrak svugdje oko mene Mrak ili Mûk,
mrtvački pokrov, mrtva životinja?
Južno voće zvano *dok vrijeme prolazi*
gnjije s obje strane ulice Beale,
oko bazilike sv. Ivana Lateranskog
i ispod drvenog trijema na onoj dalekoj zvijezdi
čije ime je *Labud koji se kocka sa svojom sudbinom*.

...

U Zagrebu, na *Rebru*, 28.IV. 1988.

Dječji ugao *

za mojega oca

Ja na sve gledam iz dječjeg ugla
očima djeteta bez iskustva
vjerujuć da nema nikakva smisla
biti oprezan.
Doista, nije mi do toga da se učim oprezu,
jer koliko god opipljive bile naše slutnje
što nas približavaju budućim događajima,
koliko god uzvišena bila naša opsjednuća
meni je jasno
da vjeter koji dolazi iz predjela smrti
puše gdje hoće i kada hoće
i da je on gospodar krhkog,
zemaljskog tijela.

U Zagrebu, na *Rebru*, 30.IV. 1988.

* Naslov pjesme Tina Ujevića

Molitva

Milostiva Gospo,
rđa se uspela toliko visoko da sve izgleda isto:
ustrajnost, udvornost, osjećaj straha i strah
od osjećajnosti
Kako izdržati?
Kako sačuvati čistoću i mir
kad nigdje nema sigurna uporišta?
Od uzaludne patnje i beščutnih kleveta
iz mojih grūdi sitne ruže rastu,
moje meso klija tisućama sitnih,
posve sitnih ruža,
Gospo od Ruža,
od Škapulara,
od Puta
Prepuštam ti oči i uši, usta, trbuh i srce
Postupaj sa mnom kao da sam stvar.

...

U Zagrebu, na *Rebru*, 9.V. 1988.

Labirint

Učeni ljudi, makar se to ne usuđuju reći,
znaju da je traženje labirintske pukotine
hula protiv duha, a hula protiv duha je neoprostiva,
oni su svjesni da je svaki Labirint dvostruko zamršeniji
od Dürerovih bakroreza, od shema katedrala Reimsa, Bayeuxa,
Chartresa, po čijim se podovima na koljenima hodočasti
i da je njegov beskrajni crtež varka u šikari,
mač u središtu duše,
vrijeme utkano u bît postojanja.
Čovjek prevrtljiv i sklon nevjerici,
ili žena nalik na paunovo pero
nikada neće ući u Labirint,
koji pripada samo najčvršćima,
najiskrenijima,
najpoštenijima.
On pripada onima koji žele biti
nešto posve različito od njega
(samoga)
i od njih
(samih)
Labirint je savršen.
To je kuća bez vrata i prozora,
dokaz da Lao-Tse nije bio u pravu
kada je rekao da se zid probija
vratima i prozorima
da bi na njihovu NIČEMU
počivala uporabivost.
Labirint je uporabiv,
a ne počiva
na takvoj uporabivosti.
Njegov je temelj ŽIVI PRSTEN
(Harmonija, Srž, Jasnoća)
Tu se sve vidi,
tu se jasnije nego igdje vidi
kako Andrea Mantegna slika *Mrtvog Krista*,
a Giovanni Bellini (brat njegove žene,
ili muž njegove sestre)
svoje Madone.

...

U Zagrebu, 18.V. 1988.

Njive se bjelasaju na žetvu

hommage à Vekenega

Smrti, gdje je tvoj žalac?

U koščici,

u biču od volujske žile,

u komadiću olova na vrhu biča,

gdje je tvoj peharnik?

U kužnom utočištu kužnih i gubavih,

ili za stolom komandanta legije?

Gdje je on?

U srcu onih koji prepisuju Evanđelja,

crtaju magarca i kravu, pastire i kraljeve

i tko je on?

Knez od ovog svijeta,

Mjesec pribijen čavlom,

Smrti?

Pred zoru, u tuđoj sobi, sve mi, odjednom, slič

na najkraću noć, koja se još skraćuje i skraćuje,

pred zoru sve me podsjeća na Keopsova pisara

vješta u premješanju stihova,

na njegovo, pet tisuća godina staro,

mrtvo meso.

U silnoj želji za ljepotom pišem ove retke

u spomen na četiri jedinice (1111)

uz nasrtaj vala

i miris žutih ruža,

na svoju štetu,

doista na svoju štetu

ispisujem svako slovo,

nije mi dobro,

ni najmanje,

a ipak,

neću ti se udvarati

prijateljice mogega djetinjstva

i zrele dobi

Imaš li ti uopće žalac,

ili je to što zovemo umiranjem

samo cvijet naše (ljudske) fantazije?

...

U Zagrebu, 21.V. 1988.

Radovan

Dok Radovan klesaše vepra uz otvor katedrale

u osvit sedmog dana mjeseca studenog

on, tragalac, sav u oštru dljetu,

sav u čekiću

neki ga namjernik, jedan od onih

koje usud izbacuje na tuđa žala,

upita:

Majstore, što radiš?

Krilo napol pozlačeno, odgovori Radovan,

i nastavi klesati kao da ga anđeli požuruju.

...

26.VI. 1988.

Andrija i Juraj

Jasno vidim Andriju Buvinu i Jurja,
prvoga u punoj zemaljskoj snazi,
drugog poput staklaste pjene
kako se, korak po korak, žure
širokim stubištem Sv. Dujma
da kao suradnici
(makar stoljećima rastavljeni)
izrezbare i uklešu
na vlastitu radost,
čast naroda hrvatskoga
i Crkve katoličke,
orahove vratnice
i mramorni sarkofag
s BIČEVANJEM KRISTOVIM

Košmar

Bosonogi muškarci hodaju po zapaljenoj slami.
Djevojke nose užarene kugle na mekim dlanovima.
Spržena je ova zemlja stvorena da se obrađuje plugom.
Jedan jedini vuk je pripitomljen, a svi ostali čekaju
da iziđemo iz kruga svjetla.
Samo Krist može obuzdati njihovu žeđ za krvlju.

...

6.VIII. 1988.

Hrvatski pjesnici

Koščate, a ipak lijepe, ženske ruke
sviraju Lisinskog.
Šovagović krasnoslovi hrvatske pjesnike.
Dvorane, goleme dvorane.
U SMRTI SE SNIVA

Marc Chagall

Glave magaracā, kozā, ribā, izviruju iz trave.
Čovjek i životinje, biljke i zemlja,
sve je čudesno.

Paradžanov (njim samim)

Roditelji su mi Armenci.
Živjeli smo u Tbilisiju.
Kao dječak hodao sam ulicama
i gledao obrtnike.
Majka je izrađivala divne predmete,
a ja ih razbijao.
Kada sam odrastao,
napravio sam stotinjak šešira
i preko šešira oživio uspomene.
Lutke su moja strast i moja slabost,
krpene lutke,
kojekakve boce,
konzerve.
Da, to je istina!
Od svih redatelja jedino su mene
triput zatvarali.
Sjedio sam pod Staljinom,
pod Brežnjevom
i pod Andropovim.
Ukupno 4 godine i 11 dana.
Kod koga sam diplomirao?
Kod Dovženka!
Završio sam malo filmova,
ali to je sudbina onih
koji sve rade sami.

Noć

Peti je ožujka 1990.
Ponovno gledam Antonionijevu *Noć*.
Koliko vam je godina, Valentina,
pita Marcello.
Dvadeset i dvije i mnogo, mnogo mjeseci.

Vaza

Ako ti, recimo, padne na pod
egipatska, grčka, ili rimska vaza
bogme ćeš je zalijepiti
s velikom pomnjom
i čuvati kao relikviju,
jer svaki put kad se osvrneš na nju
sjetit ćeš se one vaze prije pada,
samog pada,
trenutka razbijanja
i trenutaka lijepljenja.

...

8.IV. 1990.

Moja bolest

Moja mi bolest sve dopušta:
dirati ormarić,
okretati jastuk,
paliti i gasiti svjetiljku,
ali ja se pitam: čemu?
i to ne činim.

Gledam pravo u zid bez ijedne sjene,
u prozor bez ičega izvan prozora,
maslinā, smokavā, zvonikā
(Tinovih)

Ležim i ćutim
da moja bolest ne priznaje ljeto,
ne priznaje jesen.

Ona je sva u jednom jedinom času,
koji se zove SADA.

SADA ležim.

SADA sjedim, ustajem, stojim.

(O, male bijele, zelene, žute, ružičaste pilule)

Žudim spavati,
spavati i sanjati kako ležim na travi,
pokraj djevojke koja nikada uza me nije zaspala,
žudim beskrajni san što je, valjda, ostvarivo
u ovoj bolesti koja ne zna za prostor.
Moja bolest ne zna za tijelo - prostor,
za dijelove tijela što bole.

Ona ne boli.

Naprotiv,
svaki djelić mojih preostalih sekundi
boli nju.

Ja bolim nju - svoju užasnu osamljenost.

...

24.VIII. 1990.

Lice Gospodinovo

za moju majku

OČE NAŠ

Još jednom
i još jednom
Konopci boje bijele kave,
sveti Ivan, najmlađi apostol,
pogled na Patmos,
krunica od kosti.
Zdravo Marijo,
Zdravo Marijo, milosti puna...
Gasim svjetlo
Kroz procjep iza oltara motrim
razapeto tijelo Kristovo, lijevu nadlakticu
Svaki put za vrijeme mise stojim na istome mjestu,
a tek sad primjećujem da je neka nevješta ruka
iznad Isusova ramena
urezala

IBIS

(Ibis redibis, numquam peribis...)
Vidim 6 ili 7 rebara, kost kuka, mrvicu glave
Vidim 3 čavla, iz nedjelje u nedjelju
slušam obred koji se vrši
u ime Crkve
(i njezine duhovne istine)
Orahova vrata velikog majstora
čvrsto su stegnuta željeznim šipkama
a između njih, bliže Peristilu,
visi pohaban zastor.

Zvonce, zvonca, kao stotine izgubljenih
a nijedna izgubljena, mala bijela...

UZMITE I JEDITE OD OVOGA SVI

OVO JE TIJELO MOJE

KOJE ĆE SE ZA VAS PREDATI

Ibis

Ibis redibis, numquam peribis...

OVO JE KRV MOJA

Palim svjetlo

Sveti Ivan

Pogled na Patmos

Opet gasim

i čujem svoju majku

kako me moli za oprost.

OPRAŠTAM TI, SVE TI OPRAŠTAM

A I TI OPROSTI

glasno kažem

i osjećam koliko je sretna

Moja majka je sretna,

jer zna da će uskoro vidjeti

lice Gospodinovo.

...

Na blagdan sv. Lucije, 13.XII. 1990.

Marija

Bila si na momemu rođendanu u ožujku 67.
i bila si lijepa.

Bila si na pokopu mojega oca

26. svibnja

pridrživajući vrpču na kojoj je pisalo:

dragom i nezaboravnom tati sin Ivan

Zar je ovo ljubav, pitao sam se,

zar samo ovo?

Sinoć sam čitao *Prvog Fausta* Fernanda Pessoa

u kojemu je Marija »slika i prilika«
Margarete

i sjetih se tebe.

Moli za mene, Mary, moli za moja jutra

što trpjeti ih više ne mogu.

Naida

Još prije šest tisuća godina

starovedski spisi

govorili su o tajni:

- razotkrivanje

- užas spoznaje

- varavost užitka

- strah od smrti

Držim u ruci razglednicu.

To je, dakle, ta Piazza Navona

za koju kažeš da najčešće vrvi

mladim slikarima.

Vedrana

Ludilo?

Ne!

U času kad si najviše svoj,
kad u tijelo uđe neka božanska snaga
što ima okus apstraktne jasnoće
(najbistrije i najčistije)
kad čutiš savršeno jasno da si to ti,
tada se ne prepoznaješ.

Uistinu,
one večeri kod Nives,
jesi li bila sretna, ili si držala
da trenutci provedeni sa mnom
nisu ništa drugo nego ukradeno vrijeme,
iluzija, Vedrana?

Sancho nije obožavao Don Quijotea
zbog njegovih pustolovina
na koje je ovaj bio gonjen
plemenitošću i hrabrošću,
nego zbog goleme moći njegove iluzije,
jer dok postoje iluzije

živjeti nije posve besmisleno,
tj. trud življenja nije besmislen.

Oči me peku.

Crv se uvlači u moje kosti.

Vlasta

Da si onda umrla pomislio bih kako je nezgodno,
a bilo bi tužno da tužnije ne može biti.

Dobro je.

Nisi umrla.

Dobro je, kunem se.

Ne znam zašto uopće govorim
budući da riječ koju ti želim reći
ili nije za reći, ili je već rečena.

Bojim se površnosti i toga da postoje
tek dva načina za mene i za tebe:
jedan je - jesmo, drugi - nismo.

Znači - nismo.

Ja i ti.

Samo naprijed.

Samo naprijed.

Hoću li ikada stići
do mjesta na kojemu te nema,
hoću li ponovno živjeti laž,
svoju i tuđu?

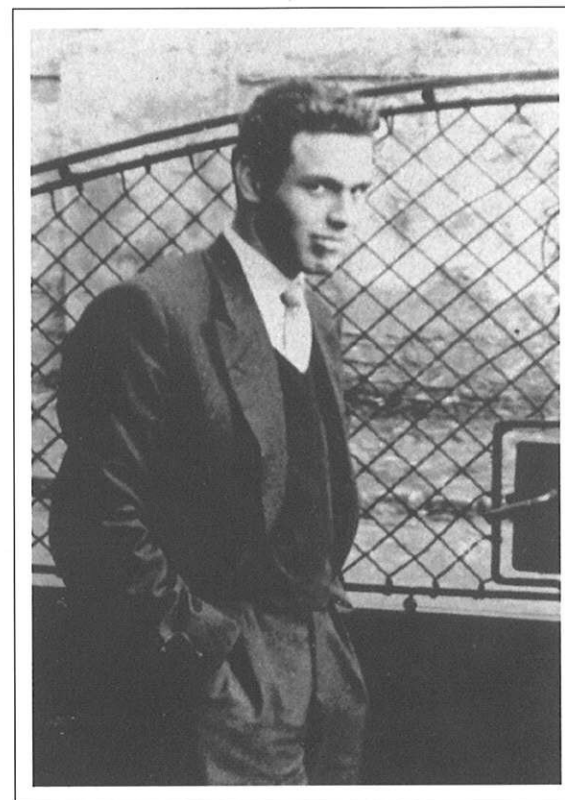
Sve mogu,

ali ne mogu napisati pismo
samome sebi,
a toliko mi je potrebno.

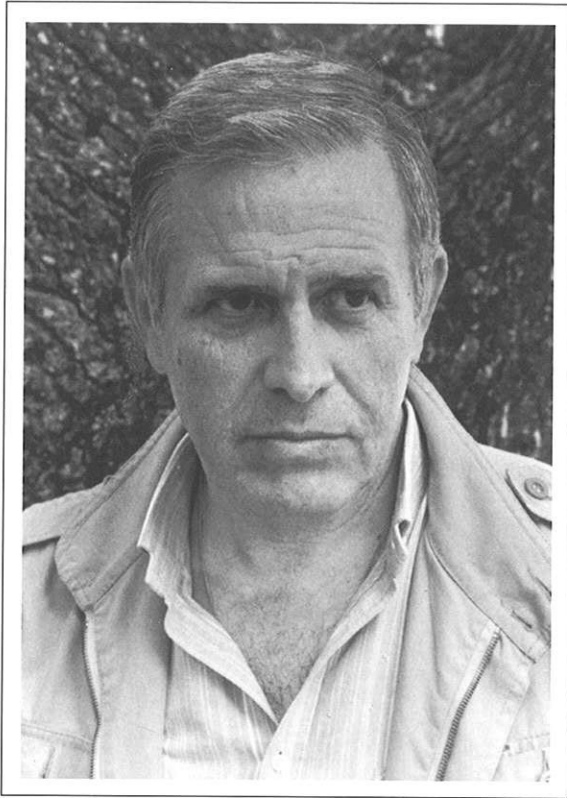

Ribnjak Siloe

Katkad se i meni čini da je tako
(premda ne bi smjelo biti)
da ista zdjela juhe
ozdravljuje
i pravedne
i nepravedne
i da iz ribnjaka Siloamskog
svatko izlazi očišćen.

8.II. 1962.

9.VII. 1992.

IVAN MARTINAC

Ivan Martinac rođen je 28. ožujka 1938. u Splitu.

Osnovnu školu i gimnaziju pohađa u rodnom gradu (1944-55), Arhitektonsko-građevinsko-geodetski fakultet u Zagrebu (1955-58) te Arhitektonski fakultet u Beogradu (1958-61) gdje je i diplomirao 28. lipnja 1961.

Od 1958. piše pjesme i scenarije, a od 1959. režira i montira filmove.

Do sada je realizirao 71 kratkometražni film, jedan dugometražni i tiskao deset knjiga.

Majstorem neprofesijskog filma proglašen je 28. studenoga 1964.

Prvi je profesionalni film dovršio u srpnju 1962.

Dobitnik je Nagrade grada Splita za filmsku umjetnost 1982.

Član je Hrvatskog društva filmskih djelatnika (od 1. srpnja 1971), Društva hrvatskih književnika (od 8. studenoga 1972), Hrvatskog društva likovnih umjetnika i Hrvatskog novinarskog društva.

U arhitektonskoj struci radio je od 1964. do 1992. u Splitu.

Prebivalište: Split, Karamanova 1

Najvažniji kratkometražni filmovi

1960: Preludij, Avantira, moja gospođa, Meštrovic (egzaltacija materije), 1961: Tragovi čovjeka, 1961-62: Monolog o Splitu, 1962: Rondo, Lice, 1963: Aura, 1964: Armagedon ili kraj, 1965: Mrtvi dan, 1966: Život je lijep, 1967: Fokus, I'm mad, Atelier Dioklecijan, 1968: Sve ili ništa, Postludij, Ubrzanje, 1968-74: Uska vrata, 1977: Most, 1978: Izlazak, 1981: Izgnanstvo, 1982: Sve i ništa, Ljetni solsticij, 1987: Lutke, 1992: Grad u sivom.

Dugometražni film

Kuća na pijesku (1984-85).

Knjige

ELIPSE, Novi Sad, 1962. (pjesme), ALVEOLE, Split, 1968. (pjesme), PATMOS, Split, 1970. (pjesme), AURA, Split, 1975. (pjesme), FILMSKA TEKA, Split, 1977. (filmografija jugoslavenskih i svjetskih redatelja), STRADANJE IVANE ORLEANSKE, Split, 1980. (rekonstrukcija filma C. Th. Dreyera), POHVALE, Split, 1981. (pjesme), PISMA TEOFILU, Split, 1985. (pjesme), OBRAČUN ZA STUDENI, Split, 1991. (zbirka dokumenata Jakova Martinca), ULAZAK U JERUZALEM, Split, 1992. (pjesme).

POHVALE

Nova knjiga pjesama *Pohvale* peta je knjiga Ivana Martinca, pjesnika posebna svijeta, posebna nerva i izraza. Riječ je o jedinstvenoj cjelini od ukupno 16 pjesama koje Martinac - slobodom i slojevitošću svoje lirske imaginacije - stavlja u usta ili, bolje reći, u pero glasovitim mrtvim pjesnicima Europe i svijeta. Zbirka počinje nekom vrsti upute u postupak kojim se Martinac poslužio u ovoj knjizi bogatoj sudbinama, mislima i metaforama. Taj postupak bi se mogao, pojednostavljeno, svesti na slijedeće: Martinac je uzeo sebi slobodu da pretpostavi da su neki svjetski pjesnici mogli prije svoje smrti napisati pjesmu tek rođenom, odnosno još nepotvrđenom pjesniku. Tako Friedrich Hölderlin, iz mjesta svoje smrti, piše *Tübingensku pjesmu* niti jednogodišnjem Stéphaneu Mallarméu, Mallarmé Eugeniju Montaleu, Walt Whitman Giuseppeu Ungarettiju, Arthur Rimbaud Fernandu Pessoa, Rainer Maria Rilke nepoznatu pjesniku, a Tin Ujević nepoznatoj ženi, i tome slično. U igri je 26 pjesnika pjesnički snimljenih, da tako kažemo, u najpresudnijem trenutku, u trenutku svoje smrti. Moglo bi se očekivati da se Martinac posve proizvoljno služio istrišcima stvarnih pjesama dotičnih pjesnika. No, premda se služio, premda je rabio bogatu kulturološku i biografsku riznicu europskih i američkih velikana lirske riječi, Martinac je svojim stihovima izražavao sebe i svoje strahove, svoju mogućnost sudbine, no ne natežući neskromno svoju sličnost s njima. Većina pjesama nesumnjivo je uspjela u pokušaju da se prosuku, promiješaju i pomiješaju sudbine, izušćene stihom i smrću. Stranicama nevelik tekst ove knjige ne umanjuje njezino lijepo i čisto bogatstvo postignuto slikama, mislima i asocijacijama, među kojima ima vrlo uspelih, iskrenih i jedinstvenih.

Za potvrdu ovih mojih riječi, navest ću jedan primjer.

Svojom imaginacijom sročenu pjesmu glasovitoga, rano preminulog njemačkog pjesnika Georga Heyma upravljenu ne manje glasovitomu, još živomu francuskomu pjesniku Renéu Charu - Martinac je lani poslao sada ostarjelom, osamljenom i posve povučenom Charu, a on se osobno odazvao toplim pismom, u kojemu jasno daje do znanja da ga je pjesma potresla i da ju je kako-je-poslana **primio**.

Veće pohvale od te geste velikoga europskog pjesnika autoru knjige *Pohvale* ne umijem izreći.

Tonči Petrasov MAROVIĆ

Emitirano u *Dnevniku Radio-Splita*, 6. srpnja 1981.
te u *Jutarnjoj kronici Radio-Zagreba*, 7. srpnja 1981.

PJESNIČKE ANALOGIJE (*Pohvale* Ivana Martinca)

Da konačnim umjetničkim rezultatom ne nadilaze mnoge svoje poetičke srodnike, *Pohvale* Ivana Martinca mogle bi poslužiti kao izvanredno ilustrativan primjer stvaralačkog postupka jedne struje novijeg hrvatskog pjesništva. »Učena poezija«, u čije okrilje ovu zbirku valja svrstati, polazi, naime, od sličnih pretpostavki, ali se često iscrpljuje u samodostatnim formalnim igrarijama, a rjeđe postiže onu umjetničku upečatljivost koju smo od bilo kakvog pjesničkog djela ipak skloni očekivati. Martinac, pak, nema izravnu ambiciju istraživanja literarnih zakonitosti djela, već ljudima koji su ih stvarali prilazi s emotivnošću karakterističnom za sasvim drugačiji način pjesničkog mišljenja. Osmišljavanje te emotivnosti u okviru šire strukture i precizne zamisli osigurava mu, za književnu artikulaciju predložka nužnu, formalnu distancu i dokazuje da se i krajnje maniristički koncept može pokazati vrijednim i uvjerljivim.

Geneza poetskog

Martinčeva nevelika zbirka, zapravo, tek posredno dodiruje problem geneze i trajanja poetskog, a najviše se bavi jednom od vječnih tema bilo kakve pjesničke ili druge refleksivne djelatnosti: smrću, a vezano s time i smislom života, koji se tek u tom trenutku ukazuje mnogim smrtnicima. Riječ je u njoj o dvadeset šestorici pjesnika (šesnaest umrlih u vremenskom rasponu od 1827. do 1952, a ostalih rođenih u tom razdoblju), te više ili manje vidljivim vezama među njihovim životima i stvaralaštvom. Martinac je te veze lucidno uočio, a bliskost datuma smrti i rođenja pojedinih pjesnika iskoristio kao povod za nastanak šesnaest pjesama, u kojima se, u imaginarnoj situaciji, umirući pjesnik obraća malenom djetetu, predodređenom da postane pjesnikom i u nekom aspektu podijeli njegovu sudbinu i muku. Hölderlin (umro 1843.) tako piše pjesmu Mallarméu (rođen 1842.), Whitman (u. 1892.) Ungarettiju (r. 1888.), Blake (u. 1827.) Baudelaireu (r. 1821.), Lorca Miljkoviću, Rimbaud Pessoi, i tako dalje. Svaka je pjesma naslovljena mjestom u kojem stariji pjesnik umire, a u podnaslovu nosi njegovo ime i ime pjesnika kojemu se on obraća.

Može se na prvi pogled učiniti da su pojedini pjesnici vezani nasumce, tek slučajnim datumom svoje smrti ili rođenja, ali nipošto nije tako. Osim što u svakoj pjesmi suptilno parafrazira ili blagonaklono parodira stilske postupke i motive navođenih pjesnika, Martinac uvijek nalazi neku bitniju vezu među njima, bilo u njihovom temeljnom poetskom opredjeljenju, bilo u biografskim podacima. Ponekad se sve to prožima u jedinstvenom kolopletu, pa je književno obrazovanom čitaocu teško prestati uočavati mnogobrojne analogije u pjesničkom djelu i životu spominjanih pjesnika, pa čak i u životima njihovih pjesničkih likova.

Dobar je primjer Martinčevog rekonstruktivnog postupka *Venecijanska pjesma Roberta Browninga Ezri Poundu*. Prvi je integracijski činilac među dva pjesnika - Italija, zemlja u koju su se, u nužnom ili dobrovoljnom bijegu pred puritanstvom domovine, obojica sklonila. Viktorijanski je pjesnik Robert Browning tamo stigao

zajedno sa svojom suprugom (minorna pjesnikinja Elizabeth Barrett), bježeći pred njenim ocem, a Pound, strastveni obožavalac romanskih kultura, u Italiji je pronašao svoju drugu domovinu, s kojom se toliko poistovjetio, da se kasnije stavio i u službu njenih mračnih sila (surađivao u fašističkoj propagandi Mussolinijeva radija). Sličnosti, nadalje, postoje i na poetskom polju. Zasade Browningovog poetskog djela prihvatile su mlađe generacije anglo-američkog kulturnog kruga, a nekim je svojim značajkama ono najviše stimuliralo upravo Pounda.

Obje analogije, međutim, Martinac zaodijeva u novo ruho i iznosi ih posredno, putem tečne pjesničke slike koja opisuje odlazak najpoznatijeg talijanskog trubadura Sordella (pisao na provansalskom) i njegovih prijatelja, rimskom cestom za Freiburg 1265. godine, kada se malo prije smrti ovaj politički izgnanik vratio u južnu Italiju. Moguće je tu situaciju povezati s Poundovim povratkom u Italiju (nakon što je poslije rata pušten iz ludnice u Americi) i njegovom strašću za provansalskim, ali pravu dimenziju ona dobiva tek u svezi s Browningovom hermetičnom poemom *Sordello*, koja na pozadinu nemirne južne Europe 13. stoljeća projicira nemirne i suprotstavljene misli pjesnika o najboljem načinu njegova utjecaja (osobna akcija ili snaga pjesme). Upravo zbog te pjesme Pound na početku svog drugog *Cantoa* zaziva i Browninga i Sordella, te i sam pridonosi tom razmišljanju. Martinac nam, pak, kratkim prekidanjem kontinuiteta rečene pjesničke slike, daje do znanja da sve to promatra iz svoje povijesne perspektive, a *Venecijanskom pjesmom* odaje počast i manirističkoj meditativnosti svojih prethodnika. Splet života, književnosti i refleksije o književnosti tu je gotovo nemoguće razriješiti, a u sličnoj ćemo se situaciji naći i pokušamo li potražiti dublje veze između drugih navedenih pjesnika.

Pripovjedni koncept

Jasno je, dakle, da za potpuniji užitak u svim suptilnostima ove zbirke valja posjedovati priličnu književnu naobrazbu, ali će se i tek elementarno obaviještenom čitatelju ukazati mnoge njezine čari. Znati u kojoj se Rilkeovoj elegiji spominju Etrušćanin i krilo, ili uočiti kako gipki Martinčev slobodni stih u pjesmi Emily Dickinson poprima karakteristični oblik njenih pjesmotvora, doista nije nužno odmah. Aluzije i asocijacije nisu kod Martinca, kao kod drugih nekih manirista, višestruko maskirane, pa ih je moguće unazad otkriti i vrlo im točno odrediti smisao.

Osnovni podaci o spominjanim pjesnicima, izneseni u kratkom proznom dodatku, mogu pomoći u tom poslu. Osim što u svojoj kratkoći i ogoljelosti (konstatiraju samo nacionalnu pripadnost, životno opredjeljenje i uzrok smrti), daju dojmljivi sažetak nečijeg života, te sitne biografske jedinice sudjeluju i u gradnji književne kompozicije zbirke. Nekoliko proznih stranica, zajedno s kratkim uvodom u zbirku i lakonskom bilješkom o piscu, daju versificiranom tekstu potpuno novu dimenziju. On postaje dijelom i argumentom šireg, gotovo pripovjednog, koncepta, koji je zamišljen u prividno dokumentarističkom maniru post-avangardne proze i poduprt izvanrednom grafičkom organizacijom teksta. Uvodno objašnjenje idejne potke djela i završno razjašnjenje uloge spominjanog nepoznatog pjesnika i žene, otvaraju istovremeno još čitav niz pitanja o suodnosu pjesničkog »ja« u zbirci i u

zbilji. Pisac u tkivo pjesme ugrađuje sebe, postaje i sam objektom pjesništva, na osobit način uključen u zbivanja u svom djelu i pjesničkom univerzumu uopće.

Slično se, naravno, događa i njegovom djelu. Borgesovske u intenciji, pa čak i osnovnoj dosjetki (sjetimo se samo Borgesovih priča *Žuta ruža* ili *Everything and nothing!*), *Pohvale* su svom tvorcu namrijele karakterističnu »bezličnost« ili bolje rečeno, distanciranost, koja omogućuje literarizaciju vlastita djela tuđom literaturom. Zaslugom lukavog koncepta zbirke, nad svakim njenim retkom bdiju pjesnički standardi nekog drugog vremena i aura ličnosti nekog drugog pjesnika. Ona obilježja Martinčeve poezije, koja su se u drugom kontekstu mogla učiniti neprimjerenim, zbog toga ovdje dobivaju potpuno opravdanje. Tuđa pjesnička osobnost daje dijelom snagu i autoru *Pohvala*, a njegovo djelo zauzvrat potvrđuje da prestanak stvarnog često znači početak intenzivnijeg literarnog života.

Mirko PETRIĆ

Tiskano u *Slobodnoj Dalmaciji*, 13. studenoga 1982.

ŠAV NA HALJINI ŽIVOTA (Pisma Teofilu Ivana Martinca)

Svaki pisac kada mu se u istom žarištu spoje snažna imaginacija, čvrst i jasan filozofski pogled i nakupljeno životno iskustvo stječe šansu da napiše svoju knjigu stvaralačke zrelosti. Ta se prilika sada ukazala Ivanu Martincu i on ju je ovom svojom inače šestom knjigom pjesama iskoristio na pravi način.

Pisma Teofilu nisu zbirka stihova u uobičajenom smislu te riječi. To je u strogu i dosljednu poetsku formu uokvirena navodna ispovijest apostola Ivana o tome što mu se događalo od Kristove besjede na Gori do trenutka kada, ugledavši starijeg brata i prijatelje u živom razgovoru, spozna da je s onu stranu šava na haljini života, kako u jednom stihu sam definira smrt.

Pri prvom kontaktu s ovom poezijom nameće se dojam kao da čitamo reinterpretaciju nekih bitnih dijelova Novoga zavjeta. Bitnih, ili po tome što opisuju središnje događaje: Kristovu profetsku afirmaciju, smrt i reinkarnaciju, a potom sudbine njegovih apostola i onih koji su ih gonili vladajući imperijem ili služeći mu, ili po tome što izlažu ideologiju ranog kršćanstva: pokornost, čovjekoljublje, ravnodušnost prema blagu i odličijima zemaljskim, potrebu uživanja u životu samom, a ne u traganju za njegovim smislom, ne u želji za spoznajom.

Takvom dojmu pridonosi i leksik i sintaksa knjige. Riječi, njihove sprege, podignuta intonacija stiha, a prije svega smišljeno, od autentičnih detalja, istkana faktografija - sve to daje efektan privid biblijskog teksta, sve to kao da nas hoće zavesti i još više sakriti autora.

Pitanje je: zašto?

U filozofskoj mreži ispredenoj u ovim pismima nećemo naći odgovora. Jer ona je zapravo zasnovana na jednoj jedinoj maksimi: Blago čovjeku koji je dio prirode, koji čini samo ono što mu nalažu ta ista priroda i iskustva stečena životom u zajednici i u skladu s prirodom. Teško čovjeku - trsci koji misli, čovjeku intelektualcu, istraživaču, sumnjalici, čovjeku koji nema svojstvo oblutka da se dobro kotrlja, pa sile jače od njega imaju problema s njegovim kretanjem. On je automatski u paklu ili je barem osuđen na trošnost i prolaznost kao i ono što čini. Završetak XIII. pisma glasi:

»... sve će iščeznuti!
sve što smo sadili i zalijevali
a nije nam dano u baštinu.«

Ta je maksima elaborirana tijekom ovih pisama u mnogo varijacija i potkrepljivana s još više primjera. Ali u njoj nema ni zrna hereze. To je filozofija negiranja smisla čovjekove pobune protiv vjekovnog poretka stvari, to je poziv na priznavanje čovjekova kozmičkog okvira kao neprobrojne konstante, to je proglašavanje razvojne spirale za iluziju, za optičku varku u koju taština pretvara realno kretanje po krugu.

Odgovor ipak postoji, ali treba proći kroz tu mrežu koja je namjerno postavljena. Ova je, samo na izgled jasna, a zapravo izuzetno hermetična, poetika kao dobro

zaključana riznica s više brava. Otključali ste prvu i još ne slutite koja je posljednja. Treba pogoditi redosljed. Možemo ga otkriti samo ako nam otključavanje prve brave pomaže da odaberemo ključ za drugu. Do njega možemo doći slijedećom metodom zaključivanja: ako je par excellence ranokršćanska ideologija paradigma koja vrijedi za sva vremena, onda je i apostol Ivan paradigmatičan za pisca knjige ne samo po stajalištima već i po imenu. Istovjetnost imena ključ je za drugu bravu! Pjesnik je skriven u apostolu Ivanu, a njegovo poetsko i filozofsko tumačenje svijeta i ljudske sudbine u njemu skriveno je u nametljivoj jasnoći te ranokršćanske ideologije koja prekriva stihove.

- Tražite me! - poziva pjesnik čitatelje u avanturu, ali to je, naravno, moguće samo ako se na osnovi dobrog poznavanja matrice uoči pomak od nje i intervencije u njoj samoj.

Pomak od matrice vidi se već i u prvom pismu, u navodnoj Kristovoj propovijedi na Gori. Isusu se ne ukazuje Gospod nego Eratosten, glavni predstojnik kraljevske knjižnice u Aleksandriji, poganin i Grk koji je još uz to, kako se navodi, izmjerio opseg i veličinu Zemlje, dakle bavio se bogohulnim istraživanjima. I taj Grk prenosi njemu poruku njegova nebeskog oca - Gospoda Boga! Priča je to o krpanju pješćanih satova s probušenim dnom i poklopcom, a poruka se može dešifrirati ovako: Ne pokušavajte popravljati ono čemu je vrijeme isteklo jer to blokira evoluciju, a evolucija je jedini put do Sudnjeg dana. To je u potpunoj suprotnosti s ideološkom matricom. I kada poslije govori o tome da čovjek ne može pobjeći od svoje sudbine i od svog identiteta, Isus zaključuje propovijed riječima: »Gotovo da ni sam ne razumijem o čemu govorim.«

U pismu *O Mariji, smrti Marijinoj...* apostol Ivan govoreći o putovanju, o životu s Marijom i o tomu kako mu se ukazao arhanđeo Mihovil, odjednom kaže: »Možda sve to nije istinito! Možda je sve to istinito!« Kolebanje i sumnja jednog od najčvršćih širitelja vjere novi je pomak od matrice.

U drugom pismu iz Efeza Ivan promatra ribara i njegovu jednoličnu svakodnevicu, pitajući se čemu takva jednolična svakodnevica, priznajući da ni sam ne zna smisao života koji preporučuje ranokršćanska ideologija, pa zapisuje odgovor za koji sam potvrđuje da je subjektivan i proizvoljan, da je hir trenutne impresije poput hira vjetra što puše nad ostacima jednog vremena.

Ocjenjujući u trećem pismu Isusa kao najvećeg lualicu kojeg je ovaj svijet ikada vidio, Ivan u četvrtom pismu kaže kako je »Isus samo jednom pisao i umah je izbrisao to što je pisao«, što bi uspoređeno s Ivanovim zapisivanjem značilo da misao upravo time što je zabilježena osiromašuje, gubi polivalentnost, postaje dogma, ostaje za neko buduće vrijeme u obliku neodgovarajućem tom vremenu, dakle Isus je antidogmatičar, a čitava ranokršćanska ideologija - dogma! U istom pismu Ivan govori o Isusovim čudesima kojima je bio svjedok, završavajući time kako je Isus naredio moru da se umiri i more se umirilo »sve dok pokus nije bio gotov«.

Isus, dakle, po Ivanu, ne zna mogućnosti ni materijalnog svijeta ni upravljanja njime, on ih samo sluti. I provjerava svoje slutnje, što znači da on iskušava svijet a ne svijet njega.

U petom pismu Ivan tvrdi da su »zlatna kopča, termitnjak, tanjurić prepun sluzi, leptir od sluzi, peteljka, pramen, ogrizak kruške dio istog čuda, biljeg na istom štitu«, što suprotno mitu o stvaranju svijeta znači da postoji samo jedno čudo, a to je

evolucija i genetski zapis o njoj. Govoreći dalje o promjenama zaključuje da »vjerojatno tako treba biti«, ali se pita: »što mi imamo od toga, što ti imaš od toga?« Razvijajući to pitanje u šestom pismu primjerima nejednakosti ljudskih sudbina, čak i uzaludnosti vjere koja nas štiti od hira sudbine jer je Stvoritelj nezavisno od vrijednosti pojedinaca odlučio »da jedni postanu strašila u poljima lubenica, a drugi uzori i obnovitelji«, on etiku dovodi do ruba apsurdna.

Sedmo pismo mi se čini središnjim i najznačajnijim dijelom ove knjige. U njemu dolazi do potpunog raskola Ivana s Bogom, to je apoteoza čovjeka koji uz sve zagonetke shvaća relativnost svijeta, relativnost kriterija, relativnost Božjih i ljudskih zakona. On priznaje samo individualni subjektivni kriterij i zaključuje: »Moje me srce ne optužuje, a dok me moje srce ne optuži nitko me ne smije optužiti.«

Taj preobraženi apostol odjednom drukčije razgovara s plebsom koji uvijek iščekuje nekoga da mu kazuje istine, da ga vodi i da rješava njegove probleme. Ivan im govori da svatko mora sam sve za sebe riješiti, govori im to gotovo sa zlobnom radošću, svjestan da oni nisu za to sposobni, ali da je time što im nudi zalogaj prevelik za sve u njima osim za njihovu taštinu našao jedinu obranu Duhu od terora osrednjosti.

Na prijekore dušā predaka i bližnjih zbog takvog ponašanja protivnog Božjim uputama Ivan odgovara da njega nije strah onih koji ne razumiju metafore (jer upravo je našao sredstvo protiv njih!) i onih koji su zatajili kad je trebalo pokazati moralne vrijednosti, ni nebrizljivih ni razmetljivih, nego ga je strah onih hladnih, čistih pravednika i onih koji traže život bojeći se rizika djelovanja, puritanaca ideologije što razdvajajući žito od pljeve prosipaju žito, strah ga je revnih koji se bore s mudracima strahujući da sami, tanki u znanju, ne budu zavedeni, boji se progonjenih, uniženih i zatočenih jer će oni, prije ili poslije, progoniti, boji se osvete u kojoj je početak lanca osvetā kojima nema kraja i onih koji svoju istinu proglašavaju jedinom istinom, iako u svaki ponosan jarbol jednom uđe crvotočina. I dvojeći je li sve to što bilježi priviđenje ili stvarnost, Ivan na kraju posredno zaključuje da nema ni Sudnjega dana, jer se sve vraća u pustinju Gošen, čak i prostor i vrijeme, kao što će se jednog dana i svemir, koji se sada vrtoglavo širi, početi vraćati u točku iz koje je velikim praskom ili na neki drugi način nastao.

Naveo sam samo najbitnije pomake od matrice, a ima ih mnogo više. Takvo obilje odstupanja bilo bi nemoguće kada bi mreža ranokršćanske ideologije, razapeta po okviru knjige, bila od autentične biblijske građe, kada bi i ono što se Ivanu događalo i o čemu svjedoči bilo autentično. O tome, međutim, nema ni govora. Sve, od propovijedi na Gori pa do posljednjeg stiha izmišljeni je roman u stihu Ivana Martinca sačinjen tako da omogućuje ideološka odstupanja a da ona budu prividno tako mala da se cijela konstrukcija drži. To je, dakle, zanimljivo i mudro pisan, artistički gotovo besprijekoran apokrif, koji provjerava dileme našeg vremena unutar prvobitnog modela kršćanske civilizacije, sada kada je ona na kraju, ali se njezine etičke osnovice razmrežuju po modelu koji se rađa, a mi ga u magli političkih i filozofskih kontroverzi suvremenog svijeta, praćenih kao i uvijek u takvim razdobljima dimom ratova, još precizno ne vidimo.

Takvu bi knjigu bilo nemoguće napisati bez izuzetne erudicije koja omogućuje suvereno kretanje unutar historije i predanja, a kad je takva erudicija u pitanju, onda se ona u takve stvari upušta jedino da bi provjerila najosnovnije pitanje: kamo čo-

vječanstvo vodi filozofija želuca, a kamo filozofija »viših ciljeva«? Autor ove značajne poetske knjige, jedne od najboljih koje sam posljednjih godina pročitao - a da su napisane na našem jeziku - očigledno s puno razloga sumnja i u jednu i u drugu filozofiju. Jer na kraju i jedne i druge avanture zjapi pakao, a to što ta dva pakla nisu ista ne mijenja ništa u njihovoj biti.

Jedino svjetlo u *Pismima Teofilu* jest činjenica da Ivanovo opredjeljenje protiv koračanja u kolonama a za vlastiti pa makar i samotni put, uspijeva. Tko propusti tu priliku izgubljen je nepovratno.

Tomislav KETIG

Tiskano u *Odjeku* br. 21, Sarajevo, 1. studenoga 1985.

PISMA TEOFILU

Tiskana je, napokon, knjiga pjesama o Bogu koja nije molitvena, naime isključivo molitvena. Poslije većinom površnih, iz vjerničkog zanosa i s udivljenjem napisanih, stihova i kitica, Martinčeva nas knjiga učvršćuje u nadanju da je uz zanos za Bogom osnažila i pjesnička misao o njemu. U ovom slučaju misao o veličanstvu vrhovnoga zakonodavca, nepovredivoga gospodara i vladaoca, i o razgranatoj hijerarhiji i instrumentariju sustava Božje vlasti.

U hrvatskom pjesništvu nije slične knjige ovoj, ovakvoj koja niti ne pomišlja na sumnju, nego odobrava Tvorčeve mjere, nije joj slične budući da u drugih pjesnika ipak prevladava iskustvo osobne i plemenske patnje, što tjera na osjećaj krivnje, prkosa i nemoći, što naposljetku tjera na kajanje, iz čega, pak, obratnim redosljedom rezultira standardni pjesnički krik potisnutoga čovjeka. Tinov vapaj »Bože, žeže tvoja riječ« vjerojatno najpotpunije izražava stupanj vjere i stanje u kojemu se vjernik nalazi, on dokraja zgušnjava sudbinu iz koje ni molitva, čak, ne izbavlja. Zato, Martinčeve pjesme iznenađuju. Njegova demonstracija sigurnosti u vjeri, smještaj u području što ga Bog omeđio svojim i u koje ne da dirati nekažnjeno, nas čitaoce, svikle iz naše ubogosti vapiti pomoć, ispunja dojmom da nas je pjesnik preskočio. Cijela nam je povijest splet grijeha i molitava, sva narav određena time, pa nas ova kva sigurnost upozorava na oprez. *Pisma Teofilu*, sam naslov upućuje na to da se knjiga bavi biblijskim temama, dakle onim temama koje drastično pokazuju snagu Tvorčeve volje i njegov bič kojim nas kažnjava već ovdje na ovoj našoj zemlji, oduzimajući nam priliku za pokajanjem, na što, prema ovlasti Sina, imamo pravo. Ovdje je ta razlika i odavde naša usupnutost: nije li pjesnik, možda, nehoteć prekoračio onu granicu od koje nas hvata strah i koju se nikada nismo usudili ni spomenuti. Naravno, ovaj problem nije sržni pjesnički problem, ali ga nije naodmet spomenuti.

Knjiga nas veseli, zaista nas veseli ova Martinčeva knjiga, ne kao puki poen kojim bi naša vjerska poezija skočila na pjesničkoj ljestvici, ne zato, nego uistinu zbog znaka što upućuje na pomisao da se o predmetu ovakvog značaja može govoriti i bez kompleksa manje vrijednosti, odnosno uspravljenih koljena. Na iznenađujući način Martinac zaokružuje misao, neuobičajenom elegancijom i vještinom tu misao oslikava, da bi nam sve to predočio uz jedva primjetnu primjesu dobro dozirane suvremenosti i naposljetku u nama čitaocima izazvao asocijaciju, gotovo prema našoj želji i potrebama. Daleko od blefa, ni govora o blefu, ako se ponekad i posluži velikom gestom ona je samo zato da ne ponavlja suvišne kretnje.

Pjesnička zbirka *Pisma Teofilu* nije izraz trenutnog nadahnuća, ona je dokaz stanja, i utoliko nam je draža, jer izaziva na razmišljanje i o ljepoti pjesništva i o potrebi za vjerom. Vodi nas u one krajeve koji su za nama, koje smo kao etapu u duhovnom razvoju prešli kao školske lekcije, a što one nipošto nisu. Bog je nadasve ozbiljan, njegova baština nadasve veliki dar, koji ne smijemo kao ovu našu zemaljsku baštinu rasparcelirati, išarati je granicama i umlatiti svakoga koji ih pregazi.

Mate RAOS

Pročitano na javnom predstavljanju knjige,
u kripti katedrale sv. Dujma, 15. prosinca 1985.

Prije svega zanimljivo je da se post-moderni pjesnik poslije, religiozno gledano, početnog »indiferentnog« i, kako smo naznačili, »prijelazno-intrigantnog« stadija, odnosno »fiktivnog« zaleta u poetski svijet mašte, nakon nekoliko filmova humanističko-kršćanskih nadahnuća, ponovno poetski vraća biblijskoj tematici. Bez obzira koliko to može biti duhovna metanoja, zanima nas konkretna riječ. Jer, djela žive svojim autonomnim životom. Međutim, činjenica neospornog prožimanja biblijskih misli i literarnih modusa, autorovih i ivanovskih viđenja, zahtijeva obziran pristup i potrebno lučenje smišljeno pomiješanih slojeva. To više što su *Pisma Teofilu*, zasad, najrefleksivnije Martinčevo djelo. Stilski najujednačenije i misaono, apokrifno, vrlo konzistentno. Autor ga, s mnogima, posebno cijeni. No, ipak, moramo napomenuti da mu se teološki različito prilazi. Dok neki u njemu vide biblijsku epopeju,²⁸ drugi slute literarno-ateističku viziju.²⁹ Premda smo svjesni da bi cjelovita raščlamba otkrila dokaze za jedno i drugo - jer, vidjet ćemo, ima toga - naša kritička prosudba mora poći drugim putem. *Pisma* su prije svega književna kompozicija; u tom im svjetlu treba i ovdje prići.

Duhovno im je obzorje izrazito religiozno, biblijsko. U svakom od 18 apokrifa »govori« sv. Ivan, intimno i blisko, o evanđeoskim uspomena i svojim refleksijama, dodajući neka nova sjećanja i podatke, ali ne više kao nadahnuti apostol Riječi ili, bolje, ne samo kao apostol, već kao (običan) čovjek, u novom svjetlu kritičkih sagledavanja i naknadnih razmišljanja, s apostolskom vjerom i ljudskom upitnošću, nemirrom i zamorom, strahom i povremenom sumnjom, u stilskim preinakama i vještoj montaži, koja s vremena na vrijeme biblijskim stilom potkrepljuje autorova gledišta.

U tom vrlo složenom i vješto kamufliiranom tkivu uporno se ponavljaju različiti životni i sudbinski refleksi s očitim naglaskom na dva osnovna plana: religioznom, ivanovskom, i poetskom, autorovu, koji u Apostolov svijet unosi ljudske kušnje, nemire, strahove i nedoumice. Prvi je općenit, jasan i vidljiv, drugi ga, kako ćemo vidjeti, pritajeno prati te ga, provjeravajući ga uporno u skeptičnu tonu i apokrifnu stilu, na naš moderan način raslojava. Čujmo najprije prvi, opći:

Dragi Teofile

Bio je petak, prvi petak nakon uštapa u mjesecu travnju (...)

i nitko od nas još nije znao da ono što je stvoreno

ne može biti srušeno

ali On je znao, i prije i tada na Lubanjištu

i nagnuvši malko glavu reče:

Ženo, evo ti sina!

i meni reče: Evo ti majke!

i uto se razdrije Nebo,

odozgor dodolje i po sredini,

ne ovaj vidljivi prevjes što ga zovemo nebom

²⁸ Naprimjer pjesnik Mate Raos.

²⁹ Usp. Tomislav Ketig, *Odjek* br. 21, Sarajevo, studeni 1985.

nego ono Nebo - nebo neba, košulja Boga, Teofile (...)

a kad nastade večer

jedan od uglednijih vijećnika imenom Josip,

čovjek čestit i pravedan, pristupi Pilatu

i zaiska mrtvo tijelo (...)

i položi u grob izduben u stijeni

i dokotrlja velik kamen na grobna vrata (...)

a po suboti, o izlasku sunčevu, dođosmo (...)

i vidjesmo mladića u bijeloj haljini (...)

i odmaknut kamen

i reče nam mladić u blistavoj haljini:

Njega tražite?

Nije ovdje!

Izišao vam je u susret!

I doista, opazismo povoj i ubruse gdje leže

a On se već ukazao dvojici dok su išli u selo

a potom svima skupa (...)

i Petar ga zapita, pokazujući prema meni: Gospodine, a što s ovim?

i On mu odgovori: Ti idi za mnom, on zna što mu je činiti!

i rasta se od nas

i bî uznesen

a ja, u onoliku čudu, jedva jedvice shvatih

*da time prestaje nauk, počinje iskušenje*³⁰

i bî tu Marija, Isusova majka

i od tog časa uzeh je sa sobom (...)

mladost nam se obnavljala kao orlu, Teofile

Prolazile su jeseni i zime, ljeta i proljeća,

a jedne noći, na moju prepast,

pod prozorom se ukaza Mihovil rekavši

da ga je Krist poslao i da će Duh Utješitelj

okupiti svu braću raspršenu po svijetu uz odar Marijin

Bio je kolovoz, kočoperni kolovoz

Anđeli-svirači uznesoše mrtvački kovčeg iznad Kafarnauma (...)

(O Mariji, smrti Marijinoj i mnogim kišama

što su od tada pale)

Kako vidimo, osnovna je naracija najvećim dijelom biblijski autentična i teološki ispravna. Ovdje se u navedenom tekstu potvrđuje božansko znanje i pashalna tajna, golgotski događaji i čudesni znaci, pokop i uskrsnuće, ukazanje i uzašašće; štoviše, i Marijino uznesenje.

Međutim, u navedenom se tekstu, kao i u cijelom djelu - to treba uočiti i uvažiti - ne iznose samo dogmatske istine, već ljudski nemiri i neminovne kušnje: »a ja«, priznaje Apostol, »u onoliku čudu, jedva jedvice shvatih da time *prestaje nauk, počinje iskušenje*« (kušnja). Naravno, sam autor je za to odgovoran. Namjerno se »poigrava«

³⁰ Naglasio kurzivom - D. Š.

ljudskom stvarnošću, kako bi djelo dobilo na zamišljenoj poetskoj autentičnosti. Konceptija je takva i ne treba se čuditi što pripovijedanje nije ortodoksno, već prividno religiozno, apokrifno.

U stvari - i t' ćemo vidjeti - pjesnik zbog svoje koncepcije i metodskog postupka unosi dah nemira u cjelokupni projekt, tako da sam Ivan već na početku izražava nesigurnost: »Osvrćem se u krajeve pamćenja promatrajući svoje bivše dane / Možda sve to nije istinito! / Možda je sve to istinito!«³¹ U stvari, spomenuto »iskušenje« uvjetuje takav govor, dodatna sjećanja i razmišljanja, koja izazivlju stanovite nesporazume i dvoumljenja:

O, Bože!

U trenutcima utučenosti pada mi na um da sam sâm,
sâm kao krčag, posljednji od posljednjih

Ustajem

Prilazim prozoru

Obazirem se

O, Bože, kakva pustoš!

I zdesna i slijeva u me bulji pustoš,

urasta u obraze, u grudi (...)

Evo nedoumice!

(*Pisma iz Efeza, V*)

Te se nedoumice, strah, nemir, nesigurnost i sumnje - s jedne strane sasvim ljudske, s druge nimalo apostolske - češće ponavljaju, tako da uz čvrste biblijske misli i religiozna uporišta, kojih se ni autor ni Apostol ne odriču, potihom razbijaju očekivani dojam svetopisamske inspiracije, od koje pjesnik namjerno bježi. Montaža je izrazita, s naglaskom na vjeri i »kušnji« koja se, iako ni u jednom času ne pobjeđuje, stalno - kad skriveno, kad otvoreno - nameće, svodeći Ivanova »pisma« u Martinčevoj književnoj varijaciji na suvremena dvoumljenja i psihološke nemire.

U takvoj ulozi Apostol ne potvrđuje do kraja svoju riječ već je »posuvremenjuje« namjernim psihologiziranjem i ovovremenskim relativiziranjem, putem nutarnjih monologa i ispovjednih priopćenja. Jednom ga pri tome zatičemo s nesigurnošću u osobno povjerenje,³² drugi put pod teretom očeva prijekora;³³ jednom u bojazni od kazne, drugi put s osjećajem krivnje zbog progona i mučeničkih svjedočenja,³⁴ nekada u neslućenom prijeporu s objavljenom istinom,³⁵ dok ne otkrijemo da mu sumnja postaje metodskom konstantom svih rasprava i razmišljanja: »čim zarudi zora, čim prva sunčeva zraka padne na / krevet, uspravljam se sumnjajući u sve.«³⁶

Vratimo li se sada časkom već navedenom tekstu u prvom dijelu, u vezi s »biblijskim« stilom, o Rahelinu umiranju i Ivanovim kušnjama u obliku sumnja, vidjet

³¹ O Mariji... *Pisma*, str. 22

³² Usp. *Pisma iz Efeza, VII*

³³ Usp. *Pisma iz Efeza, X*

³⁴ Usp. *Pisma iz Efeza, VII i X*

³⁵ Passim

³⁶ *Pisma iz Efeza, VII*

ćemo što ga sve muči: trojstvo, istina, red, začće, smrt; zatim određeni religiozni prijepori: »da ljudsko može prijeći u nad-ljudsko, da je smrt kazna, da je Nebo / rastavljeno od Zemlje, da je nagrada Zemlje i da smo sposobni, / ovakvi kakvi smo, nositi teret iskušenja«.³⁷

Dakako, svi se ti nemiri i strahovi, upitnosti i traženja mogu psihološki razumjeti. Jer, i Apostol je čovjek. I on je sigurno, kao i Petar, na svoj način u kušnjama posrtao i ponovno se u Kristovoj prisutnosti nadahnjivao. U tom smislu, posebno u spomenutoj koncepciji psihološke analize i književnog tkiva, u tematici kušnje koja je najavljena, mnoge su stvari same po sebi razumljive - pa kad se o njima i ne radi, kad ih točno i ne odgonetnemo i međusobno ispravno ne povežemo.

Jedan »domišljaj« je, ipak, u svjetlu našeg izlaganja nerazumljiv; Kristova priča koju je, obznanjuje Ivan, sam Krist ispričao na Gori blaženstava: kako mu se, kad mu je bilo dvanaest godina, ukazao Eratosten, predstavnik ljudske mudrosti, i uputio ga da ne piše knjige, već da propovijeda ljudima. I to ne samo nerazumljiv, nego čak, gledamo li ga biblijsko-teološki, kontrarno indikativan. Jer, iako se nalazi na autorovoj crti namjernog isprepletanja vjerske stvarnosti i ljudske mudrosti i u svezi s »mladim časnikom«, u istoj priči, u kojemu autor na svoj mističan način vidi sv. Franju Asiškoga, teološki je neprihvatljivo da »čuvar svitaka« »otkriva« Isusu ono radi čega je došao, radi čega ga je Otac poslao i Duh pomazao. I makar ta priča završava o »pješčanom satu«, simbolu vremena, koji se ne smije popraviti nego razbiti, kako bi se izborio »pristup među one koji će se naći« uz Gospodina »kad se budu vagale duše u dolini Ezdrelonskoj«, Eratostenova pojava, makar kao epizoda, povećaje sumnje u pjesnikova odstupanja od teologije i ortodoksije.³⁸ Bilo bi pogrešno na temelju ovoga zaključiti da ih pjesnik mimoilazi. Naprotiv, on o njima itekako vodi računa, ali ih poetski i konceptualno podređuje svojoj viziji, poeziji i djelu, kako bi sa sigurnošću mogao zaključiti: »o nama ovisi, jedino o nama ovisi, hoćemo li u svemu tome prepoznati stvarnost ili izmišljotinu.«³⁹

Očito, navedena se tvrdnja izravno odnosi na kršćansku kristovsku zbilju, ali ovaj čas i na autorove neobične konstrukcije, koje formalno izmišlja, a realno u sebi i oko sebe vidi, kroz vjeru i nevjeru, potvrđivanja i sumnje, prihvaćanja ili neprihvaćanja Riječi. Ipak, ostanimo na autorovu konceptu i na našem teološkom pristupu djelu.

Ključ je cjelovitog razumijevanja u navedenoj tvrdnji. Stoga je, da bismo bolje razumjeli *Pisma*, pročitajmo još jednom! Kad je shvatimo, vidjet ćemo da su dosadajna zapažanja samo dio opće cjeline. A cjelina je uvijek važnija od dijelova. Ne

³⁷ Usp. bilješku br. 30

³⁸ Usp. *O propovijedi na Gori*. U svezi s Eratostenom i svojim tumačenjem moram dodati da vjerujem da autor nije imao nakanu savjetom mudrog Eratostena (284.-192. prije Krista), matematičara i astronoma, najučenijeg među učenicima svoga vremena, izazvati sumnju u Kristovo poslanje, preegzistenciju i božansko znanje. Na ideju su ga dovela njegova mistična nadahnuća, koja u svezi s određenim računanjima povezuju Eratostena sa sv. Franjom Asiškim (u pjesmi »mladi časnik«). Ovdje je međutim riječ o dojmu koji stječe čitatelj, i ne sluteći mistične razloge. A taj dojam, s teološkog gledišta, u najmanju ruku izaziva čuđenje što u pjesničkoj konstrukciji ljudska mudrost upućuje Isusa, a ne Duh na kojega se poziva i kojega izrijekom spominje starozavjetni prorok (Iz 61,1). U stvari, takav bi »iskorak«, kad ne bi bilo drugih naznaka, mogao ostaviti dojam samo ljudskog nadahnuća, bez božanske stvarnosti, to više što je priča ubačena u najsvečaniji čas Isusova nastupa.

³⁹ *Pisma iz Efeza, XI*

smijemo je ni ovdje suditi po jednom ili drugom vjerničkom ili nevjerničkom stavu, misli i izričaju. Jer, na koncu konca, nije riječ o biblijskoj provjeri i Apostolu, već o našem prihvaćanju. Ivan je samo posrednik. Riječ je o suvremenom čovjeku, današnjem intelektualcu i njegovu pristupu vjeri, konkretno kršćanstvu, o biblijskoj stvarnosti i pozitivističkoj sumnji u ljudskom iskustvu i osobnom provjeravanju.

Na to nas upućuje Ivan, kojemu - tobože - nije dosta da Bog »sve zna«, već mu je važno da i on zna; sama ga narav na to sili:

Dragi Teofile,

Noć je najčešće odmor za neuka čovjeka, za onog koji živi tamo gdje je rođen, koji ne obilazi sumnjive nastambe, skrovišta gubavih

Za nj je svaka noć predah od onog što je započeo i što kani dovršiti, za nj DA ali NE i za mene

(Pisma iz Efeza, XI)

Znamo, rasprava je apokrifna, književna, a ne nipošto dokumentarna, povijesna ili ortodoksno-religiozna. Kroz Ivana smišljeno progovara moderni intelektualac, umjetnik, a kroza nj, kroz njegova razmišljanja i sumnje suvremeno, pozitivističko-subjektivistički, naš svijet. Zbog toga, konačno, pjesnik ne slijedi Bibliju. Naprotiv, da bi ostvario svoj plan, vješto kombinira i montira, prihvaća Ivanova polazišta i istodobno u njih sumnja, služeći se i u tome Apostolovim autoritetom. Pri tome je, ponovimo, osobno dovoljno otvoren, štoviše religiozan. No, kako ne izlaže, bar ne primarno, svoju ispovijed već suvremenu duhovnu zbilju, u kojoj svetopisamska svjedočanstva »prolaze« kroz osobnu svijest i njezin »kriterij«, što nedvojbeno prihvaća, zaključuje: »o nama ovisi, jedino o nama ovisi, hoćemo li u svemu tome prepoznati stvarnost ili izmišljotinu«. U toj se projekciji u stvari odvijaju svi »znakovi i čudesa«, biblijska kazivanja i Ivanova sjećanja, iskonska povjerenja i neodoljive sumnje, mistična značenja autorovih snova i jave.

Religiozni je izazov ili, recimo tako, slabost ovog apokrifa što Apostola pretvara u našeg skeptičnog suvremenika, dok mu je teološka prednost što ga predstavlja kao plemenita čovjeka i, uza sve izazove koje smo spomenuli, ustrajna vjernika. Za njega, a to znači i za pjesnika, kršćanstvo nije izmišljotina, koliko god mu se name-tale i takve kušnje, nego božanska stvarnost, koja se iskustveno doživljuje.

U tom smislu ne traži »Bogodokaz« u racionalnom svijetu, već u životnoj praksi: u toplini i ljubavi, u oprostima i pomirenju, u vjeri u svoje srce kad ga »ne optužuje«. ⁴⁰ Svjestan je, kaže, kušnje i slabosti, ali njih se ne boji. Naprotiv, boji se onih koji ne vjeruju u svoju slabost, koji su bogomdani suci i osvetnici: boji se i »progonjenih, uhićenih i zatočenih... da ne postanu temeljac budućih osveta... da ne postanu prsten s kojim će se svi vjenčavati«. ⁴¹

Konačno, bez obzira na autorove izazove i montaže, temeljne su mu istine jasne, koliko osnovne kristološke - neke smo u početku spomenuli - toliko i one najopćenitije: da Bog jest i da se treba s njim susresti, čuti konačnu riječ. U toj optici *Pisma*

⁴⁰ *Pisma iz Efeza, VII*

⁴¹ *Pisma iz Efeza, X*

jasno poručuju da se »život mijenja, a ne završava«. Svjestan kako sve što nam »nije dano u baštinu« »iščezava«, autor velikim slovima ispisuje »VITA MUTATUR, NON FINITUR«, ⁴² a u posljednjim stihovima potvrđuje osnovno uvjerenje »da smrt nije ništa drugo nego šav na haljini života«. ⁴³ Jer, poput šava povezuje oba: ovostrani i prekogrobni, vremeniti i vječni!

Drago ŠIMUNDŽA

Dio studije *Pjesnička i duhovna obzorja Ivana Martinca*, tiskane u časopisu *Crkva u svijetu*, br. 4/1994. i br. 1/1995.

⁴² *Pisma iz Efeza, I*

⁴³ *Pisma iz Efeza, XIV*

Ali ovo vam kažem, braćo,
vrijeme je kratko.

1 Kor 7,29

1.
Pjesme na stepenicama, ili pjesme uzlaznice, niz su kratkih psalama (120.-134.), koje se nazivaju i hodočasničkim pjesmama; te su psalme pjevali hodočasnici na putu u Jeruzalem.

Što je navelo našeg autora na to pjesničko hodočašće?!

Zadaća nam je dati odgovor na ovo kao i na niz pitanja što ih otvara ova knjiga pjesama iznimne pjesničke vokacije i jezične začudnosti.

Vrijeme je ono što određuje svako putovanje, pa tako i taj put. Je li to vrijeme rasuto u 12 poglavlja knjige, je li prvih 11 poglavlja vrijeme ispovijesti, a posljednje, dvanaesto - vrijeme bez vremena, vrijeme oprosta i odrješenja, dakle - vječnosti. U slaganju intimne, razmrvljene slike svijeta, satkane od banalnosti, od krhotina svakodnevice, od ljubavi, strepnji, nadanja; od literature, filma, politike, umjetnosti, bolesti, smrti, kulturne povijesti, do religije i vjere..., to je vrijeme vječne sadašnjosti, trenutak u kojemu se eliotovski sabire kako prošlost tako i budućnost.

Ili, kako bi uznosito kazao sv. Augustin:

»Tko će ga zadržati i zaustaviti da malo stane i da malo uhvati sjaja uvijek nepomične vječnosti, da je usporedi s vremenima koja nikada ne stoje pa da vidi da se ona s njima ne može usporediti; da vidi da dugo vrijeme postaje dugo samo zbog toga što se sastoji od mnogo prolaznih trenutaka koji se ne mogu odvijati zajedno; da u vječnosti ništa ne prolazi, nego da je u njoj sve sadašnje, dok naprotiv nijedno vrijeme nije cijelo u sadašnjosti; da vidi da svaku prošlost potiskuje budućnost i da svaka budućnost slijedi iza prošlosti, i da se svaka prošlost i budućnost stvara i izlazi iz onoga što je uvijek sadašnje? Tko će zadržati ljudsko srce da stane i vidi kako vječnost, koja nema ni budućnosti ni prošlosti, nepomično stoji i određuje buduća i prošla vremena? Zar je moja ruka sposobna za to? Zar ruka usta mojih može riječi- ma izraziti tako veliku stvar?«

Tako se pitao premudri Augustin! Ali, zar to nije i pitanje svih onih koji se usudiše pokušati, pitanje nad pitanjima onih od duha i pera?

Kako od vječnosti otrgnuti trenutak i kako mu udahnuti dah božanske vječnosti?!

Može biti i montažom i filmskim i poetskim postupkom u kojemu je vremenski melange i prirodan i dobrodošao. Razgrnuvši mistični svijet vlastitih djela, od elemenata vlastitih knjiga, filmova, ženskih likova i stvarnosti, najintimnijih preokupacija... ali, nije to puko prebiranje po uspomenama, zatvaranje dragocjenosti u svoju malu privatnu škrinjicu. Ima tu eliotovskog imažizma i poundovske eruditivnosti, ali nikako ejzenštejnovske montaže atrakcija. Jer, Martinčev jezik nije jezik simbola; taj jezik posjeduje svoje zamke i svoje lukavosti (kako bi kazao Montale) u svojoj izravnosti, u krokiranju svakodnevice, u detektiranju trenutka koji se izdvaja, izrezuje za vječnost.

Upravo taj postupak detektiranja trenutka, poniranja u vlastitu intimu, gdje sve, ali baš sve, može postati pjesnički relevantnim: ulomci vlastita djela - poetskog i filmskog, spominjanje tuđih života i djela, krug vlastitih ljubavi, prijateljstava i simpatija... Postupak eminentno postmodernistički - postupak u kojemu se pita za motiv pisanja i reflektira bît poetskog izričaja. Zvuk *Ulaska u Jeruzalem* nije zvuk razbijene vaze (da se malo osvrnem na Tonka Maroevića), nego je to vaza što u sebi čuva uspomenu, tajnu na vazu dok bijaše cijela. Baš kao što i T.S. Eliot sjedeći uz Lemansko jezero i gledajući ostatke ljudskog roda, prljavštinu što pluta po njemu, prepoznaje u tim otpacima vrijeme koje smo potrošili...

U ovoj knjizi kao da je Martinac ujedinio sve postupke iz svojih ranijih djela - naravno, ne mehanički, ne od pjesme do pjesme, već stvarajući novo jedinstvo, novu strukturu. Od izravnog dokumenta, preko montaže tuđih stihova i tuđih rečenica do pjesničkih intervencija u stvarnost, u banalnost, u ono što nas okružuje...

Nazvao sam postupak koji je primijenjen u *Ulasku*... postupkom detektiranja trenutka koji pomaže poniranju u vlastitu intimu i koji je vrijedan da ga se otrgne za vječnost. Zato Martinu sve može biti povodom za pjesmu; ali lukavost je u tomu da je sve dosoljeno na mjeru i s mjerom.

Postmodernistički postupak - gotovo ecovsko traženje: komu pripada pjesma, odakle moć pjesničke riječi; što je dvostruka shema *Pohvala*, čiji su stihovi iz *Aure*; što je Nadežda Jeleni, a René Char Montaleu?! I u kakvu nas to mističnu šaradu i vremenski panoptikum Ivan Martinac uvlači?!

2.
Tragajući za duhovnim etimonom ove knjige autor me gotovo zaveo i napatio na kriv trag. To je ona ista priča o zamkama, detekciji, ali i o igri skrivača što ju autor igra sa svojim čitateljem. On me, dakle, upućuje u knjizi čas na jedno, čas na drugo mjesto, centralno mjesto okupljanja smisla (unutarnjeg značenja).

I kad sam se, čitajući, odhrvao svim metaforičkim zamkama, onda mi je, onako prijateljski, pokušao sugerirati: »Znaš, obrati pažnju na rukopis neba (nebopis) i sve magijske sukobe, o kojima nikad ništa nećemo saznati.«

Šarajući mnogim slojevima ove knjige, od svijeta predstavljenih predmeta do metafizičkog sloja, nastojeći zaviriti na sva skrivena mjesta teksta, nalazeći neke tajne veze i odnose, putujući labirintima riječi, meandrima povijesnih i biblijskih slika, sjetio sam se!!

Riječ - pojam što ga Martinac nikad il' rijetko koristi jest NADA, a koju preoblači i zaodijeva čas u ovo, čas u ono ruho, kladeći se stalno, na taj način, u vlastitu besmrtnost. NADA je uistinu centralni pojam okupljanja smisla ove knjige; NADA u spasenje, vječni život. Stav je ne iskazivati ju izravno i eksplicitno, nego pod mističnim velom nekih, ne daj, Bože, slučajnosti, kauzalnosti višega reda..., e da bismo se odhrali bolestima svakodnevice, da bismo zavarali i smrt samu, kladeći se na vječni život baš poput Pascalova »kladitelja« na Boga!

Jer, ako je put u Jeruzalem put NADE, onda je ulazak u Jeruzalem ozbiljenje tog puta - blochovski kazano: ako postoji Jeruzalem onda postoji i NADA.

3.
Ovo je po svemu knjiga koncept: pojedine pjesme u njoj samo su dijelom posebni

entiteti; interakcije među pjesmama, posebno među poglavljima, stvaraju novu, jedinstvenu organsku cjelinu. Zbog toga je ovo uistinu knjiga, a ne zbirka - njezin postupak i jest u njezinoj provedbenosti, u nastajanju i rastu, a što je i karakteristično za novo postmodernističko poimanje umjetnosti. Riječ je o jedinstvenoj knjizi u našoj novijoj literaturi, knjizi konceptu na granici literarnog i paraliterarnog, artifičijelnog i efemernog... Pod rukom majstora montaže ti šavovi se nigdje ne vide; uspostavljen je čvrsti dramaturški luk između prvog i zadnjeg poglavlja, s istančanim osjećajem za ritam i trajanje.

Interaktivnost među slojevima kao i novum samog literarnog postupka svjedoče o njezinim visokim literarnim dosezima.

Knjiga je, jednako tako, i summa poeticae, sukus dosadašnjeg Martinčeva literarnog rada kao i vlastita postojanja. Zbog toga su i životopis pisca, u kojemu su navedene sve dosadašnje knjige i odabrani filmovi, te i samo kazalo na kraju knjige sastavni dio ovakva koncepta. Ili, kao što reče naš prijatelj Matko Sršen: »Sve to Ivan nosi sa sobom u Jeruzalem, na mjesto gdje se sve zbraja i sve vrednuje!!«

Jesmo li, samim tim, podlegli poroku vrednovanja, jesmo li dostojni vrednovanja, jesmo li počinili smrtni grijeh?!

Nakon prevaljena duga i kratka puta od Betlehema do Jeruzalema; prošavši kroz Ovčji prolaz ne preostaje nam ništa nego moliti za milost. Zato je sam kraj knjige potpuno objektiviziran i lišen svake artifičijelnosti. Dovoljna su dva Očenaša - za svoju majku i svojega oca, doslovno izmoljena za njihovu dušu.

Molitva je tu zamjena za šutnju, to je velika koda kojom Martinac završava svoju knjigu baš kao što i sv. Augustin završava Devetu knjigu svojih *Ispovijesti*, moleći za svoje roditelje Moniku i Patricija, koji će biti »sugrađani njegovi u vječnom Jeruzalemu«.

Od zvuka vaze, preko razbijene vaze do potpune tišine.

Do tišine pred čudom - Bogom, gdje se mora zanijemiti. »Jer ono o čemu ne možemo govoriti, treba šutjeti.« (L. Witgenstein)

Potom slijedi ono što donosimo u rukama na konačnu prosudbu i vrednovanje.

Knjiga, je, dakle, simbolički kazano - ispovijed; zadnje poglavlje - molitva i otkupljenje.

Svemir PAVIĆ

Pročitano na javnom predstavljanju knjige
u *Narodnom sveučilištu Split*, 6. prosinca 1992.
i tiskano u *Hrvatskim obzorjima* br. 2/1994.

AURA

Četvrta je po redu zbirka pjesama Ivana Martinca sugestivna naslova (*Aura*, 1975.), a držim je knjigom prijelomnicom u pjesničkom mu istraživanju. Nakon petnaestak godina pjesnikovanja on je ne samo usavršio rukopis, nego mu i dodao nove poteze. Slijedimo li nacrtak knjige u šest činova, koji su *Intérieur*, *Opreke*, *Usponi*, *Ušća*, *Knjiga života i Extérieur*, uočiti ćemo gotovo kao u klasicističkoj tragediji tjeskobni ritam intimiteta reprogramiran prema mističnosti. Stanovita zasićenost egzistencije »na pola našeg životnoga puta«, osjećajne pukotine s popunom krhotina sjećanja usmjeruju se prema nekoj pripravi uminuća, nadoknadi za »kaznu ovog svijeta.« Sve je već viđeno, doživljaji su već prije proživljeni, ništa se ne može dogoditi, iščekuje se, dakle, samo jedina moguća promjena stanja, tj. da se »otmemo«, »odvojimo« od sebe.

Viđenje, maštanje tog časa poput zvijezde proletoše, meteorita, dramaturška je okomica ove zbirke, od prvog stavka *Sjećanja na M.* do posljednjeg *Smrti*, koja »nije tako složena.« Nije to neobična ni proizvoljna pjesnička pozicija već davni, a možemo reći i stožerni, poticaj zapadnoeuropske osjećajnosti, zagonetka i znatiželja auktorskih vizijskih tekstova. Horoskopski, numerološki, profetski »ukrasi« dionik su odgonetke, metafore »umijeća umiranja«, kako bi rekao Michel de Montaigne. Pisma i pjesme posvetnice pogoduju takvim priopćajima unutarnjih pjesničkih pokreta. Riječ je očevidno o sustavu (ne pukom nacrtku) *Aure*, koji Ivan provodi u gradbi pjesama i zamisli zbirke, a to čini dosljedno i suvislo mozaičnim postupkom. Na neki način intermedijalno, svojstveno njegovu umjetničkom temperamentu, još kasnije intertekstualno u dotjecaju sa suvremenim književnim senzibilitetom, uz koji se može staviti i oznaka postmodernizma.

U okviru, koji smo naznačili, pjesnik korespondira s mnogim europskim pjevi-druzima, što će biti programom slijedeće zbirke geo-literarnih punktacija (*Pohvale*, 1981.). U ovoj knjizi pak to su intertekstualni dodiri u auktorskom odabiru i oblikovanju. Riječ je o pjesmovnom procesu, a ne montiranju stihova, tzv. posuđenica, izvan Martinčeva sustava. A u njegov proces i u njegov sustav ulaze, ne upadaju, dobri i povoljni signali iz sveopće riznice pjesništva, iz središnje čitaonice od Biblije do Saroyanova *Rock Wagrama*, i Rilke i Pessoa, Rimbaud, Kafka. Kad, evo u razdaljini od dvadeset godina, motrimo položaj *Aure* u pjesnikovu opusu, onda možemo ustvrditi njezinu važnost, njezinu ulogu u evoluciji tog opusa, samostalne joj domete i poticajnost za dođuće zbirke. Ona je ukratko pokazatelj razvojne putanje pjesništva Ivana Martinca, koja ima svoje korijene, osmišljaje, faze, postignuća, iskreni nadasve ulog i pjev u hrvatskoj književnosti naših dana, nažalost nedostatan kritički osvjetljen i uvažan. *Ljubav i ništa* (izabrane pjesme 1962.-1992.), pobudit će nadam se potrebu da se ovaj pjesnik sagleda kroz svoje izvorne vrijednosti, te da mu se odredi zasluženi udjel u procvatu i bogatstvu hrvatske lirike posljednjih triju desetljeća XX. stoljeća.

Mirko TOMASOVIĆ

Pisano za *Ljubav i ništa* u Zagrebu, na Svijećnicu 1996.

**KAZALO
izabраних**

**uz popis
svih pjesama**

ELIPSE

BIJELI JAHAIČ
Preludij
Agava
Tlapnje
Izazov
Prijelaz preko rijeke
Prkosni nokturno
Prerastanje u agavu i u more
Sunčanica bijeloga konja
Postludij

AMINDRA
Prva pjesma
Druga pjesma
Treća pjesma
Četvrta pjesma
Peta pjesma
Šesta pjesma
Sedma pjesma
Osma pjesma
Deveta pjesma
Deseta pjesma

11

ALVEOLE

POVEČERJA
Prvo večerje
Drugo večerje
Treće večerje
Četvrto večerje
Peto večerje
Šesto večerje
Sedmo večerje

15

17

OAZE
Na mrtvoj straži
Slijepi vojnik
Rajska dolina
Kiša

19

Prizor s juga
Zmija što spava
Pod korijenom kupine

21

PODNEBLJA
Prvo podneblje
Drugo podneblje
Treće podneblje
Četvrto podneblje
Peto podneblje
Šesto podneblje
Sedmo podneblje

PATMOS

PATMOS 1
Tragovi tišine (izgnanstvo)
Otok more ogledalo
Na mom licu bliska smrt
Miris u mrtvoj kosi (Iskra)
Molitva za Danas
Snijeg i svjetlo u daljini
Prkos

Genesis XIX, varijacije 25
Kruh i vino 26
Ja sam otkupljen
Rondo
Ptica i led

PATMOS 2
Strnište
More vedrine
Talasi (za Virginu Woolf)
Ecclesiastes II, varijacije 27
Day by day
Podne
666
Praznik
Marija od pršuta
Zvono
Brodovi pristaju

PATMOS 3
Joannis XIII, varijacije
Tragovi na kamenu
Prijava
Službeni psi

Tragovi na metalu
Nevjesta ili pjesma za Branku
Tragovi na staklu
Tragovi na drvu
Tragovi svjetlosti
Tragovi stopala (requiem)

AURA

INTÉRIEUR
Sjećanje na M. 31
Mary-Jane
Prvo pismo 32
Drugo pismo 33
Treće pismo (iz kuhinje mirišu jabuke) 34
Četvrto pismo
Mrtva Maggie
Largo
Peto pismo (Nadežda)
Šesto pismo (Varoš)
Sedmo pismo 35
Osmo pismo 36

OPREKE
Kamo i kuda
Roba i novac
Suton i svitanje
Toplina i hladnoća
Jedinstvo
Crni kabinet
Vrijeme
Mirakul

USPONI
Jedan Ivan
Blok
Majakovski 37
Ružica O.
Pjesma
Brzjav
Proces
Nedostojnost
Samica
Plamen
Mrak

UŠĆA

Neuručeno pismo	38
Portal	
Irena	39
Sat pod morem	40
Lišće	41
Nedovršeni sonet	42
KNJIGA ŽIVOTA	
Prvi list	
Drugi list	
Treći list	
Četvrti list	
Peti list	
Šesti list	
Sedmi list	
Osmi list	
Deveti list	
Deseti list	
Jedanaesti list	43
Dvanaesti list	
Trinaesti list	44
EXTÉRIEUR	
Što vidim?	
Obračun za studeni	45
Lovrinac	47
U znaku ribe	48
Smrt	49
AURA	
POHVALE	
UVOD U POHVALE	
TÜBINGENSKA PJESMA	
Friedricha Hölderlina	
Stéphaneu Mallarméu	
VENECIJANSKA PJESMA	
Roberta Browninga	
Ezri Poundu	53
CAMDENSKA PJESMA	
Walta Whitmana	
Giuseppeu Ungarettiu	55
BERLINSKA PJESMA	
Georga Heyma	
Renéu Charu	56

BALTIMORSKA PJESMA	
Edgara Allana Poea	
Isidoru Lucienu Ducasseu	57
LONDONSKA PJESMA	
Williama Blakea	
Charlesu Baudelaireu	58
VIZNARSKA PJESMA	
Frederica García Lorce	
Branku Miljkoviću	60
NAPULJSKA PJESMA	
Giacoma Leopardia	
Emily Dickinson	
AMHERSTSKA PJESMA	
Emily Dickinson	
Aleksandru Aleksandroviču Bloku	61
PETROGRADSKA PJESMA	
Aleksandra Aleksandroviča Bloka	
Dylanu Thomasu	62
PARIŠKA PJESMA	
grofa od Lautréamonta	
Williamu Butleru Yeatsu	63
KRAKOWSKA PJESMA	
Georga Trakla	
Wystanu Hughu Audenu	
MARSEJSKA PJESMA	
Arthura Rimbauda	
Fernandu Pessoi	64
VAL-MONTSKA PJESMA	
Rainera Marie Rilkea	
nepoznatom pjesniku	65
ZAGREBAČKA PJESMA	
Augustina Ujevića	
nepoznatoj ženi	66
VALVINSKA PJESMA	
Stéphaneu Mallarméu	
Eugeniu Montaleu	
BIOGRAFSKI ULOMCI	
PISMA TEOFILU	
O PROPOVIJEDI NA GORI	
O MARIJI, SMRTI MARIJINOJ	
I MNOGIM KIŠAMA ŠTO SU OD TADA PALE	71
PISMA IZ EFEZA	

I	77
II	
III	78
IV	79
V	80
VI	
VII	82
VIII	85
IX	
X	86
XI	88
Bilješke Rufa, sina Timejeva, od riječi do riječi kako je govorio Ivan Zebedejev, Gospodinov apostol	90
XII	
XIII	92
XIV	95
XV	
ULAZAK U JERUZALEM	
O AURI I POHVALAMA	
Nadežda	99
Smrt	
SMRT*	
AURA*	
Dvostruka shema POHVALA	
Jelena	101
Cher Monsieur Char	
Dragi gospodine Char	
LE POÈME BERLINOIS	
de Georg Heym	
à René Char	
BERLINSKA PJESMA*	
Georga Heyma	
Renéu Charu	
Cher Monsieur	
Dragi gospodine	
Eugenio Montale	
DESET PJESAMA	
T.P.M. (par lui-même)	103
Potpukovnik	104
Predsoblje kod dr. S.	105
Lov na lavove	106
Mrtva priroda	107
Brojevi (svjedočanstvo)	

Piljci razbacani po putu	108
Sveti grad	
Protrčavanje ispod vode	109
Račja igra	110
IVAN ZEBEDEJEV I JOSIP KRIŽANIĆ	
Pisma Teofilu	
Ivan Zebedejev, anđeo Crkve u Efezu	
Neposlano pismo Ivana Zebedejeva	
Teofilu iz Tijatire	111
Neposlano pismo Josipa Križanića	
Sofiji Espartero y Galan	113
Magnetofonski zapis Josipa Križanića	114
Podatci o Josipu Križaniću	
što ih je prikupio Jakov Kostelac	
Izjava Daniela Brauna	115
Iz bilježnice Josipa Križanića, bez nadnevka	116
Clodia Fausta	
TETRAEDAR	117
DEVET PJESAMA	
Bijeli tigar	122
Izgnanstvo	
Sarasvati	123
Slobodni sastavi	124
Andy Warhol	
Intervencije	
Poslijepodne na Marjanu	125
Džemperi	
Koncert	
NA REBRU	
Donji svijet	
Jurjevo	
Paučina	
Tri žene	
Dok vrijeme prolazi	126
Dječji ugao	127
Molitva	128
U ZAGREBU, VLAKU...	
Evica	
Krešimira	
Labirint	129

Njive se bjelasaju na žetvu	130
Odlazak	
Galija	
Raskrižje	
LJETO '88.	
Radovan	131
Andrija i Juraj	132
Laži	
Noćni čuvar	
Košmar	133
Hrvatski pjesnici	134
Clemens Brentano	
Marc Chagall	135
Paradžanov (njim samim)	136
Žrtva	
1990, 1991.	
Noć	137
Duhovni abecedarij	
28. ožujka 1990.	
Vaza	138
Soneti nesreće	
Zvuk razbijene vaze	
Moja bolest	139
Pijesak	
Felix	
Lice Gospodinovo	140
Rastanak?	
Dekalog 9 Krzysztofa Kieslowskog	
Rajski vrt	
Splitske sfinge	
Karmička stela	
BETANIJSKE USPOMENE	
Marija	142
Nadežda, opet Nadežda	
Naida	143
Vedrana	144
Aurelija	
Vlasta	145
Valdi	
NADOMAK JERUZALEMU	
22	
U povodu Montalea	

Poliptih za Tonča Petrasova Marovića	
Matoš, Ujević, Martinac	
Ana, Virginia, Brodski	
Ožujski snijeg	
Ribnjak Siloe	146
Gospođa Siromaština	
Raskoš	
OVČJI PROLAZ	
Očenaš za moju majku	
Očenaš za mojega oca	
...	
IVAN MARTINAC	149
GLASOVI KRITIKE	
Tonči Petrasov Marović: <i>POHVALE</i>	153
Mirko Petrić: <i>PJESNIČKE ANALOGIJE</i>	154
Tomislav Ketig: <i>ŠAV NA HALJINI ŽIVOTA</i>	157
Mate Raos: <i>PISMA TEOFILU</i>	161
Drago Šimundža: <i>TEOLOŠKA OBILJEŽJA I OSNOVNI SMISAO PISAMA TEOFILU</i>	162
Svemir Pavić: <i>ISPOVIJED I OTKUPLJENJE</i>	168
Mirko Tomasović: <i>AURA</i>	171
*	
*Označene pjesme izvorno su tiskane u drugim knjigama: SMRT i AURA u knjizi pjesama AURA, a BERLINSKA PJESMA Georga Heyma Renéu Charu u knjizi pjesama POHVALE	

Ivan Martinac: LJUBAV I NIŠTA, izabrane pjesme 1962-1992.
Biblioteka AURA, knjiga 1
Urednik: Svemir Pavić
Glavni urednik: Petar Požar
Izbor: Ivan Martinac, Svemir Pavić (90 pjesama, 2937 stihova)
Design: L.E.O.
Ovitak i korice: L.E.O. i RIGEL
Na ovitku je Clodia Fausta, sa stele Gaiusa Utiusa
(Arheološki muzej u Splitu)
Fotografije: Mirjana Živković (str. 147) i Jadran Babić
Korektura: Beata i Mirko Knežević
Nakladnik: LOGOS, Split, Narodni trg 4
Za nakladnika: Katica Ivkošić
Pismo: Unitus TCE - Regu i Bold, 10 pt. i 8 pt.
Slog, tisak i uvez: SLOBODNA DALMACIJA d.d. Split
Dovršeno u ožujku 1997.
Naklada: 1000 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Sveučilišna knjižnica u Splitu

UDK 886.2-1

MARTINAC, Ivan

Ljubav i ništa : izabrane pjesme 1962-1992. / Ivan
Martinac. - Split : Logos, 1997. - 171 str. ; slike autora ; 25
cm. - (Biblioteka Aura ; knj. 1)

Str. 149: Bilješka o piscu. - Str. 151-171: Glasovi kritike.

ISBN 953-6099-26-8

ISBN 953-6099-26-8

Tiskanje ove knjige omogućili su:
Županija Splitsko-dalmatinska
Poglavarstvo grada Splita
LAVČEVIĆ d.d. Split